

بالغ گردید. با بکار افتادن دستگاههای فشار گاز، مقدار آن به پانزده تن رسید.

کارخانه شماره (۲) این کارخانه از آمریکا خریداری شده و ساختمان و نصب دستگاههای آن در سال (۱۹۴۲ م.) توسط مهندسان انگلیسی آغاز و در سال (۱۹۴۴ م.) بهره‌برداری از آن شروع گردید. ظرفیت این کارخانه در ابتدای کار، روزانه (۲۶) تن گوگرد بوده است، ولی پس از تغییراتی که در آن بعمل آمد ظرفیت آن به (۲۵) تن افزایش یافت. بعدها بطور متوسط روزانه (۲۲) تن گوگرد تولید می‌نمود. پس از گذشت زمان قسمتی به آن ضمیمه شد که نوهی گوگرد برای صادرات تهیه می‌کرد.

گاز نفت پس از خارج شدن از کارخانه‌های مزبور، فاقد مواد مضر گوگردی می‌شد و آماده مصرف برای سوخت در منازل مسکونی، بیمارستانها و کارخانه‌ها می‌گردید. گوگرد تولید شده در ناحیه بی‌بی‌یان، ابتدا بوسیله قناله‌های هوایی^۱ به دستگاه راه آهن شرکت نفت واقع در نزدیکی کارخانه برق تمبی حمل و از آنجا بوسیله قطار به درخوبه انتقال داده می‌شد. سپس با کشتی‌های کوچک به آبادان، کرمانشاه و سایر نقاطی که مورد لزوم بود حمل می‌گردید. کارخانه‌های گوگردسازی مسجد سلیمان در سال (۱۳۵۳) با راه افتادن و بهره‌برداری از کارخانه گوگرد مجتمع پتروشیمی بندر امام خمینی، تعطیل شدند.

طرز کار کارخانه‌های گوگرد سازی:

گازهای نفتی که از چاههای مسجد سلیمان گرفته می‌شد و حاوی (۱۴٪) هیدروژن سولفور می‌باشد، وارد برج جذب کننده کارخانه می‌شود. ماده شیمیایی مخصوصی بنام (لای) در کارخانه شماره (۱) و (دی اتانول آمین) در کارخانه شماره (۲)، از بالای برج بوسیله حلالی‌هایی که در مواصل معین در برج، کار گذاشته شده به پایین پاشیده می‌شد و ضمن عبور، از محاورت گازهای فوق‌الذکر که از پایین وارد می‌گردید، گاز هیدروژن سولفور را جذب می‌کرد، سپس بوسیله تلمبه‌های مخصوصی از منتهی‌الیه برج گرفته شده و به قسمت تبادل حرارتی منتقل می‌گردید و پس از عبور از این قسمت، وارد برج خشک‌کن می‌شد. از قسمت پایین نیز بخار آب وارد می‌گردید و باعث گرم شدن محلول و در نتیجه جدا شدن هیدروژن سولفور می‌شد. هیدروژن سولفور آزاد شده از بالاترین قسمت برج به طرف مخزن جدا کننده مایعات هدایت می‌شد و از آنجا به

۱- قناله‌های هوایی از اطراف مکانهای زیر عبور می‌کرد:

باشگاه گلف - آبادی مرادآباد - نور آباد و شیخ شهبانی.

دستگاه سردکننده هیدروژن سولفورده می‌رفت و پس از عبور از آن بطرف قسمت تولید گوگرد جریان پیدا می‌کرد.

در این قسمت گاز هیدروژن سولفورده با نسبت معینی از هوای فشرده مخلوط می‌شد و عمل سوخت ناقص انجام و گوگرد بصورت مایع و بخار آزاد می‌گردید. گوگرد مذاب از ناودان مخصوصی به خارج جاری شده و بخارهای آن در مراحل بعدی، بوسیله پاشیدن آب و تقلیل حرارت، مجدداً تبدیل به مایع می‌شد و بخارج جریان پیدا می‌کرد. بخارهای اضافی از آخرین مرحله به طرف دودکش حرکت می‌نمودند و در هوای آزاد متصاعد می‌شدند و فضای ناحیه بی‌بی‌یان را نیز آلوده می‌کردند. گوگرد مذاب در درون لوله‌هایی که در بین دو جدار خارجی آنها آب گرم جریان داشت واقع شده بود، تا مانع انجماد گوگرد شود و به طرف حوضچه‌های مخصوصی روان می‌گردید و حداقل مدت (۲۳) ساعت برای سرد شدن و انجماد در این حوضچه‌ها باقی می‌ماند.

ب - اداره تعمیرات منطقه مسجد سلیمان

این اداره که دارای (۱۷) نفر کارمند، (۱۲) نفر کارگر رسمی، (۹) نفر کارگر زیر پوشش و (۷) نفر کارگر قراردادی می‌باشد، کلیه کارهای تعمیراتی تأسیسات منطقه را انجام می‌دهد. واحدهای مربوط به این اداره به شرح زیر است:

۱ - کارگاه مرکزی: کلیه کارهای مکانیکی و تراشکاری مربوط به منطقه و بعضاً ارگانها و سازمانهای دولتی که به مقتضای زمان و نیاز ممکن است به این کارگاه مراجعه نمایند، در این مکان انجام می‌شود.

۲ - تعمیرات ابزار دقیق: این واحدهای مربوط به تعمیرات ابزار دقیق منطقه، تعمیرات وسائل الکترونیک بیمارستان، آزمایشگاه و کنترل بهره‌برداری و اخیراً تعمیرات ماشین آلات اداری را نیز انجام می‌دهد. آقای آهلی مردان فرهادی، یکی از استادکاران قدیمی این اداره می‌باشد.

۳ - قسمت تعمیرات دستگاه تقطیر محلی: این واحد کلیه تعمیرات دستگاه تقطیر محلی مسجد سلیمان را انجام می‌دهد.

۴ - کارگاه تعمیرات آب و گاز: در این واحد، تعمیرات مربوط به شبکه‌های آب و گاز در سطح واحدهای مسکونی شرکت نفت و نواحی مسیر راه آنها، انجام می‌پذیرد.

۵ - تعمیرات تلمبه‌خانه آب: مسئولیت این واحد همانطوری که از تماش پیداست، انجام تعمیرات مربوط به تلمبه‌خانه آب گذار لندز می‌باشد.

۶ - تعمیرات کارخانه برق تمبی ۱ واحد تعمیرات کارخانه برق تمبی، مسئولیت نگهداری و تعمیرات کارخانه مزبور را به عهده دارد.

۷ - تعمیرات آب و گاز خانگی: این واحد مسئولیت تعمیرات خطوط لوله آب و گاز و وسایل مربوطه را به عهده دارد.

۸ - دیگر خدمات اداره تعمیرات: تعمیر و ترمیم واحدهای تصفیه نفت، خطوط فشار قوی از ایستگاههای اصلی به مراکز توزیع تأمین آب حومه شهر و روستاهای حومه شوشتر و لالی را نیز به عهده دارد.

کار عمده اداره تعمیرات منطقه مسجد سلیمان، نگهداری و تعمیرات تلمبه خانه آب گداز کندز می باشد که رکن اصلی زندگی مردم شهرستان مسجد سلیمان محسوب می شود. این اداره علاوه بر نگهداری تلمبه خانه، مخازن و شبکه های لوله آب، بعضاً کارهای مربوط به شبکه های آب اختصاصی ادارات و سازمانهای دولتی دیگر را نیز انجام می دهد و از این نظر کارگشایی وسیعی را در سطح شهرستان مسجد سلیمان به عهده دارد. با توجه به تارساییهای بسیار زیاد موجود در نحوه بهره برداری از شبکه های آب و ایجاد انشعابات بی رویه توسط اشخاص ثالث منجر به قطع و وصل های مکرر آب گردیده و ناراضیتهای فراوان ناشی از این عمل را بدنبال دارد. کارکنان واحد تعمیرات تلمبه خانه و شبکه های توزیع آب نیز مشکلات کاری وسیعی در رابطه با مصرف کنندگان خیر مجاز دارند؛ به طوری که روزانه به دفعات اجباراً آب ناحیه ای را بایستی قطع کنند و چند لحظه بعد مجدداً وصل نمایند. در این رابطه ادارات دولتی دیگر در جهت سازمان بخشیدن به وضعیت موجود بتدرت مساعدت می نمایند.

هماکنون آقای فرامرز حیدری نیا، رئیس اداره تعمیرات منطقه مسجد سلیمان می باشد.

تاریخچه تأمین آب در مسجد سلیمان:

چون شهر مسجد سلیمان را تپه های گچی و آهکی احاطه نموده، بالطبع آب شیرین و قابل شرب در این شهر وجود نداشته و تهیه آن، یکی از مشکلات بزرگ و پروژه های اساسی را تشکیل داده است.

آیا تاکنون این سؤال برایتان پیش آمده است که قبل از نصب تلمبه خانه گداز کندز، آب منطقه مسجد سلیمان از کجا و به چه وسیله ای تأمین می شد؟

تلمبه خانه گداز کندز در ۲۲ کیلومتری شمال شرقی مسجد سلیمان و در کنار رود کارون قرار دارد. بدینست با هم تاریخچه آبرسانی به این منطقه را از بدو فعالیت های کمپانی نفت تاکنون ورق می بزنیم.

هسته ما می دانیم که واژه آبادی از آب مشتق شده است. از این رو برای تشکیل هر شهر و یا محلی، قبل از تأمین سایر نیازمندیها، به تهیه آب که در رأس کلیه پروژهها قرار دارد می پردازند.

صنعت نفت نیز در بدو تأسیس، در صدد تهیه آب برآمد ولی دوری از رودخانه، حل این معضل را دچار اشکال می نمود. تصادفاً در همان ایام، شرکت نفت بر چشمه‌های که آب شیرین داشت و بنام چشمه تکاب معروف است دست یافت. این چشمه در فاصله ۱۱ کیلومتری دروازه ناحیه «هفتگل» قرار دارد و هنوز مورد استفاده ساکنین دهات و قراء اطراف است. برای آنکه آب آن چشمه آلوده و ملوث نگردد، با تعبیه اطافکی که بیشتر جنبه سرپوش داشت، آن را محصور نمودند و هنوز به همان صورت باقی مانده است. شرکت سهامی نفت ایران و انگلیس از ابتدای عملیات اکتشاف و حفاری در منطقه مسجدسلیمان، شروع به اقداماتی جهت تهیه آب آشامیدنی برای کارکنان و همچنین چرخاندن دستگاههای حفاری نمود. چشمه‌های دیگری هم در اطراف نمبی، چشمه شُداد، گچ امام رضا(ع)، چشمه علی کنونی و حومه شهر مسجدسلیمان وجود داشت که انگلیسیها از آنها استفاده می کردند و هم اکنون بازنشنگان شرکت نفت از آن ایام خاطرات فراوانی دارند. در آن موقع که تازه نفت کشف شده و آغاز فعالیت صنعت نفت بود، هنوز پروژه خانه سازی و مآلاً لوله کشی پیاده نشده بود، لذا آب چشمه‌های طبیعی را درون تشک و بشکه‌های مخصوص می ریختند و بوسیله چهارپایان به چادرهایی که محل سکونت کارکنان محدود آن زمان بود می رساندند. البته چون در آن زمان وسائل لوله کشی و یا کامیون وجود نداشت، آب مصرفی در مشکلهای پوشینی مخصوص و بشکه‌های آب ریخته می شد و به وسیله چهارپایان توزیع می گردید.

طبعاً با توسعه شهر، آب چشمه تکاب و دیگر چشمه‌ها، تکافی نیاز کارکنان را نمی کرد. از این رو با دستگاه مخصوصی آب رودخانه شور نمبی را شیرین کردند ولی با گسترش بیشتر منطقه مسجدسلیمان و افزایش جمعیت، دستگاه شیرین کننده آب، نمی توانست جوابگویی احتیاج روزافزون کارکنان و همچنین دستگاههای حفاری و صنعتی گردد.

همزمان با فعالیتهای حفاری و اکتشافی، مهندسین شرکت نیز برای بدست آوردن مقدار آب بیشتر و قابل اطمینان تری، شروع به فعالیت و مطالعات دامنه داری در این زمینه نمودند و در نتیجه از موقعیت رودخانه کارون در «درخزین» که در حدواسط مسجدسلیمان - اهواز قرار دارد استفاده کرده و در آنجا یک تلمبه خانه موقت ایجاد نمودند و بیک رشته لوله ۶ اینچ از درخزین که در فاصله ۷۲ کیلومتری قرار دارد به مسجدسلیمان کشیده شد. ولی چون لوله می بایست از تپه صهبالعبور و مرتفعی معروف به «تل خیاط» بگذرد، بالاچار تلمبه خانه دیگری نیز در تل خیاط

نصب گردید.

مقدار آب حاصله از این تلمبه‌خانه روزانه در حدود (۱۴۰۰۰۰) گالن بوده است و جالب آنکه تلمبه‌ها یا دیگک بخار که سوخت آنها چوب و روغن حیوانی بوده کار می‌کردند. بدین ترتیب آب مصرفی دستگاهها و همچنین آب آشامیدنی ساکنین مسجد سلیمان که در آن زمان در حدود (۱۲۰۰۰) نفر بودند از این راه تأمین می‌گردید. این میزان آب تهیه شده از درخزیه به تناسب توسعه عملیات حفاری و افزایش جمعیت نتوانست بر طرف‌کننده نیاز به آب مصرفی باشد.

مهندسين صنعت نفت به مطالعات خود در این مورد ادامه دادند تا آنکه در سال ۱۲۹۶ شمسی پس از بررسیهای کافی، محاسبه و مقایسه آن با کلیه مخارج و موفقت، رودخانه کارون در گذارلندر را که ۸۸۰ پا از سطح دریا ارتفاع دارد، مناسب‌ترین محل تشخیص داده شد و پس از آن مقدمات کار آغاز گردید. در نتیجه پس از مدتها زحمت و کوشش در سال ۱۳۰۴ تلمبه‌خانه گذارلندر نصب و شروع بکار کرد. از آن پس با ازدیاد جمعیت و نیاز بیشتر به آب، بتدریج تأسیسات تلمبه‌خانه توسعه یافت.

تلمبه‌خانه گذارلندر متشکل از سه دستگاه تلمبه فشار قوی هر یک به ظرفیت یک میلیون گالن در روز، دو دستگاه تلمبه فشار ضعیف هر یک به ظرفیت نیم میلیون گالن در روز، ۲ مخزن میانی هر کدام به ظرفیت ۱ میلیون گالن جهت تعشیر نمودن آب رودخانه، یک رشته سیم برق که از کارخانه برق نمیی کشیده شده بود و یک رشته لوله از گذارلندر به سرگیج که قسمتی از آن ۱۰ اینچ و قسمت دیگر ۸ اینچ بوده و چهار مخزن در سرگیج که مجموع ذخائر آب آنها به ۲۷۰۰۰۰۰ گالن بالغ می‌گردید، بوده که در سالهای بعد و به تناسب رشد نیاز به تقویت تلمبه‌خانه و مخازن پرداخته، بنحوی که در سال (۱۹۴۳) میلادی ظرفیت تلمبه‌خانه گذارلندر به ۴۴۰۰۰۰۰ گالن در روز رسید.

این شرکت به منظور تهیه آب بیشتر اقدام به حفر چاههایی نمود. چاههایی در اطراف کاوداری لرامرزی در ناحیه نفتک توسط شرکت حفر شد. چاههای آب دیگری هم در منطقه «لژک دژ» در اطراف شهر که معروف به «وایتز ویلز» Water - Wells است توسط صنعت نفت بمنظور بالا بردن میزان تولید آب مورد نیاز حفر گردید.

چاههای عمیق آب ترک دژ و تأسیسات مزبور در ۳ میلی قسمت مغرب نفتک و برای کمبود آب مصرفی اهالی و ساکنین نفتک و چشمه علی در سال (۱۹۴۳) میلادی احداث شدند. اگر بارندگی

در زمستان بطور متوسط باشد، چاههای ترک دز قادرند روزانه ۲۰۰۰۰۰ گالن آب تولید نمایند. سوابق امر نشان داده است که بدست آوردن چنین رقمی عملی بوده، ولی تولید مداوم چاهها، اضافه بر این رقم مقدور نمی باشد. بطور کلی ۱۶ حلقه چاه آب در ترک دز حفر گردیده و یک رشته لوله ۶ اینچ هم از ترک دز به کارخانه یخ سازی نفتک کشیده شده بود.

وسائل موجود در تأسیسات آب ترک دز بطور خلاصه بشرح زیر است:

- ۱ - مخزن ۱۲۰۰۰ گالنی.
  - ۲ - سه کمپرسور الکتریکی هوا.
  - ۳ - موتور برق کمپرسورهای فوق (۶۵ - اسب).
  - ۴ - یک تلمبه الکتریکی.
  - ۵ - موتور برق برای تلمبه فوق (۱۳۰ - اسب).
  - ۶ - لوله های خارجی چاهها.
  - ۷ - لوله های داخلی چاهها.
  - ۸ - ترانسفورمر شماره (۲۵) و ساختمان مربوطه.
- همچنانکه از آمار و گزارشات قدیمی در سال ۱۳۲۲ برداشت می شود، آب در انشعابات عمومی ۴۴۶۵۰۰ گالن در روز و در انشعابات شخصی روزانه ۲۲۷۰۰۰ گالن مصرف می شد و جمع آب مصرفی روزانه بالغ بر ۶۷۳۵۰۰ گالن می گردید.

بهر حال با توجه به توسعه عملیات حفاری، نیاز به آب مصرفی در حال افزایش بوده و به همین دلیل مساعی لازم نیز در جهت رفع نیاز صورت می گرفت. تا اینکه از سال ۱۹۵۲ م. که نفت ایران ملی گردید، اقدامات دامنه داری جهت تقویت تلمبه خانه گذارلندر صورت گرفت. ابتدا ضمن نصب ۶ دستگاه تلمبه فشار قوی و یک دستگاه تلمبه فشار ضعیف، خط لوله ای ۱۰ اینچ از گذارلندر به سرگیج که در مسیر خود به ۱۲ اینچ تبدیل شده، احداث و یک مخزن ۱ میلیون گالنی در محله پشت برج، نصب گردید. بعدها تأسیسات این تلمبه خانه به ۸ دستگاه تلمبه برقی شناور فشار ضعیف هر یک به ظرفیت یک میلیون گالن در روز و ۸ دستگاه تلمبه فشار قوی هر یک به ظرفیت یک میلیون گالن در روز افزایش یافته و ۳ رشته لوله ۱۲ اینچ از گذارلندر به سرگیج و یک رشته لوله ۱۲ اینچ به ۱۰ اینچ دیگر نیز بین آن دو ناحیه تعبیه و ۲ مخزن فلزی برای ته نشین کردن آب رودخانه بظرفیت یک میلیون گالن نیز احداث گردید. آب رودخانه کارون در گذارلندر را به مخازنی واقع در سرگیج که مرتفع ترین نقطه بین تلمبه خانه گذارلندر و منطقه مسجد سلیمان می باشد، پمپاژ می نمودند و آب از سرگیج با نیروی فشار حاصله از اختلاف سطح به

مناطق مسکونی سرازیر شده و مورد استفاده قرار می‌گردید.

بدنبال توسعه تأسیسات تلمبه‌خانه، اقداماتی در جهت توزیع آب از محل مخازن به قسمت‌های مختلف شهر از طریق احداث خطوط داخلی لوله آب صورت گرفت و رفته‌رفته تقریباً همه نقاط مسکونی شهر مسجدسلیمان از محل تأمین آب توسط تلمبه‌خانه گدارلندر مشروب گردید.

در سال ۱۳۳۶ شرکت نفت با نصب وسائل جدید، از جمله چهار تلمبه بزرگ، مخازن ذخیره، صافی آب و احداث یک خط لوله ۳۰ سانتیمتری در گدارلندر، آب آشامیدنی برای شهر مسجدسلیمان از ۶/۵ به ۷/۵ میلیون گالن در روز افزایش یافت. از آن زمان تاکنون آب آشامیدنی کارکنان صنعت نفت و اهالی مسجدسلیمان از گدارلندر که در دره بزرگ و زیبایی واقع شده تأمین می‌گردد.

در سال ۱۳۳۷ آبرسانی به بخش بزرگی از شهر که شامل مناطق مسکونی غیرشرکتی چشمه علی، چهارپیشه، سرمسجد، نورآباد، دره گلگیری‌ها و مالک‌کریم می‌گردید، برعهده شرکت ملی نفت ایران بود و شیرهای آب عمومی شرکتی کفاف احتیاجات مردم را نمی‌داد و مرتباً اهالی از شهرداری درخواست می‌نمودند که امر آبرسانی را برعهده گرفته و با لوله کشی و نصب کنتور به منازل آنان مشکل کم‌آبی را مرتفع سازد.

قرارداد تهیه و تحویل آب آشامیدنی به شهرداری مسجدسلیمان بین شرکت ملی نفت ایران و شرکت سهامی اکتشاف و تولید نفت ایران از یک طرف و شهرداری مسجدسلیمان از طرف دیگر در سال ۱۳۳۵ منعقد گردید و برطبق آن، نصب تلمبه‌های برقی جدید، احداث خطوط لوله اصلی تازه، تغییرات در تلمبه‌خانه گدارلندر و تخصیص مخازن لازم توسط شرکت اکتشاف و تولید نفت ایران تقریباً تکمیل شد و آب مصرفی اهالی مسجدسلیمان به مقدار (۱۵۰۰۰۰۰) گالن در روز تأمین گردید. ولی بعلت اینکه شبکه توزیع آب در محوطه‌های کلنگ و میدان نمی‌توانست بطور رضایت‌بخشی، جوابگوی احتیاجات محوطه‌های مزبور باشد، لذا برای تأمین رفاه بیشتری جهت اهالی مسجدسلیمان در تاریخ ۱۸ دیماه ۱۳۳۶ قراردادی بین شرکت ملی نفت ایران و شهرداری مسجدسلیمان در دفتر رئیس کل امور غیرصنعتی در حوزه قرارداد در مسجدسلیمان منعقد گردید. طبق این قرارداد که بامضاء آقای مهندس مصدقی و شهردار مسجدسلیمان رسید، شرکت ملی نفت ایران، نصب آلات و ادوات جدید و تغییرات و اضافات در شبکه موجود را جهت بهبود وضع توزیع پمپه‌گره و تمام عملیات مورد لزوم را که بودجه آن از طرف شهرداری مسجدسلیمان تأمین می‌گردید انجام داد.

بهرحال شرکت نفت مخازن کافی جهت آب، یکی در «ئُل بُزان» که متصل به دو مخزن دیگر در

پشت برج و پنج مخزن در کنگه می باشد فراهم نموده است. از این هفت مخزن، اخیراً آب به شبکه توزیع هدایت می شود.

آب آشامیدنی این شهر به وسیله (۱۰) دستگاه تلمبه آب کش که ظرفیت هر یک (۱۰) میلیون گالن است، از رودخانه کشیده می شود. این تلمبه ها با برق کار می کنند و آب را به دو مخزن نیم میلیونی وارد می کنند و در این مخزن ها، املاح معلق در آب را بوسیله زاج و سایر مواد شیمیایی رسوب می دهند، سپس آب را از (۱۲) صافی (ظرف محتوی شن) رد می کنند و آب در یک مخزن یک میلیون گالنی ذخیره می گردد و سپس بوسیله ۸ تلمبه فشار قوی به مخازن آب آشامیدنی که مجموع ظرفیت آنها (۱۸۰۰۰۰۰۰) گالن و حداکثر ظرفیت این مخازن (۲۱۰۰۰۰۰۰) گالن است تلمبه می کنند. این مخازن در ۱۵ کیلومتری تلمبه خانه شهر، روی کوه هایی موسوم به سرگیج واقع در دهستان تل بزان قرار دارند و از آنجا پس از تزریق نمودن گاز کلر توسط تلمبه مخصوص، آب برای توزیع بین مناطق شرکتی و غیر شرکتی بوسیله لوله های (۸)، (۱۰) و (۱۲) اینچ بسوی شهر سرازیر می شود.

قطر لوله های تقسیم آب در داخل نواحی مسکونی بین یک چهارم تا یک اینچ می باشد و در سال ۱۳۵۲ طول کل لوله های آبرسانی در داخل شهر ۳۲ کیلومتر بود که جنس آنها از چدن است. مصرف روزانه آب (۸۰۰۰۰۰۰) گالن و حداقل مصرف آب در سال ۱۹۶۱ م. (۳۸۰۰۰۰۰۰) گالن بوده که (۳۰۰۰۰۰۰) گالن آن صرف تأسیسات صنعت و بقیه برای مصارف آشامیدنی و غیره بود.

در سال ۱۳۵۲ مقدار کل آب تصفیه شده روزانه به هر فرد بطور متوسط (۱۲/۴) گالن می رسید. این تلمبه خانه ها، دارای (۱۸) کارگر بوده که در (۲۴) ساعت در سه نوبت و هر نوبت (۸) ساعت بکار مشغول بودند، تعمیرات جزئی و نگهداری تلمبه خانه ها بعهده همین کارگران بود. در گذشته تعداد کارگران بیشتر بوده و تأسیساتی نیز در محل گذارلندر برای آنها فراهم شده بود که با خانواده های خود در همانجا بسر می بردند. تعمیرات عمده و سالیانه تلمبه ها، مخازن، صافی ها و غیره توسط یک گروه از کارگران ماهر و ورزیده که برای این کار تربیت شده اند انجام می شد. این دسته، یک گروه (شش) نفری را تشکیل می دادند که وظایفشان علاوه بر تعمیرات تلمبه خانه و موارد مذکور در سایر تأسیسات صنعتی نیز انجام وظیفه می نمودند. حداقل دستمزد این کارگران در سالهای قبل از (۱۳۵۱) روزانه (۱۸۵) ریال و حداکثر (۲۵۲) ریال بود.

در آبانماه ۱۳۵۷ صنعت نفت کوشش نمود، تأسیسات تلمبه خانه آب گذارلندر را که تنها تلمبه خانه آب موجود آن زمان بود، طی تشریفات اداری به سازمان آب و برق خوزستان واگذار

نماید. مقدمات کار انجام و صورت جلسات تنظیمی در این خصوص نیز توسط اولیاء شرکت امضاء گردید، لکن نهایتاً با توجه به پیروزی انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ و سلب اختیارات از امضاء کنندگان، صورت جلسات مذکور و موضوع انتقال مسکوت ماند.

در سال ۱۳۵۸ عملیات کشیدن خط لوله‌ای جهت آبرسانی به دهات هفت شهیدان توسط جهاد سازندگی کارکنان صنعت نفت مسجد سلیمان شروع گردید. این خط لوله از چاههای واترولز شروع شده و تا هفت شهیدان تقریباً ۳۰ کیلومتر طول دارد که (۱۵) کیلومتر آن لوله‌های (۸) اینچ، (۵) کیلومتر آن لوله‌های (۶) اینچ و (۱۰) کیلومتر آن لوله‌های (۴) اینچ می‌باشد. هدف از کشیدن این خط لوله رساندن آب به هفت شهیدان و بیش از ۵۰ آبادی در مسیر بوده است. صنعت نفت مانند همیشه در این مهم شرکت فعال داشته است؛ از جمله یک دستگاه تراکتور، یک دستگاه ماشین جوش که در روزهای تعطیل، بمنظور سرعت عمل بیشتر سه دستگاه دیگر اضافه می‌شد. یک دستگاه برش لونه و همچنین چادر و ابزار کار و وسیله نقلیه برای بردن کارکنان به محل کار در اختیار جهاد سازندگی صنعت نفت قرار داده بود.

شرکت ملی نفت با کمک و مساعدت استانداری خوزستان و فرمانداری مسجد سلیمان، بمنظور رفاه و آسایش بیشتر اهالی شهر، برنامه زمان‌بندی شده‌ای را جهت بهبود و توسعه تولید شبکه آبرسانی در خردادماه (۱۳۵۸) بمرحله اجرا گذارد. خوشبختانه این پروژه در شهریورماه (۱۳۵۸) پایان رسید و مورد بازدید دکتر مدنی استاندار خوزستان و همراهان قرار گرفت. عملیات مربوط به این پروژه که برای آن، مبلغی در حدود (۸) میلیون تومان هزینه برآورد گردیده بود، عبارت بود از تهیه و نصب دو دستگاه تلمبه دیزلی فشار قوی و دو دستگاه تلمبه فشار ضعیف که بتواند در حدود (۲) میلیون گالن آب را مستقیماً از رودخانه از طریق خط لوله (۱۰) اینچی ناسام ارتش به مسجد سلیمان برساند. برای این کار خط لوله‌ای بطول تقریبی (۱۰) کیلومتر و به قطر (۱۰) اینچ در دو مرحله مجزا یعنی از شبکه آبرسانی گنار تا محل شبکه نیمه ناسام ارتش بطول تقریبی (۲) کیلومتر، و از مخازن واقع در لرو دگانه تا محل توزیع یعنی اتصال به خط لوله (۶) و (۸) اینچی واقع در چهارمیشه بطول تقریبی ۸۰۰۰ متر در نظر گرفته شد.

مقداری از لوله‌های نصب شده از انبارهای مازاد شرکت ملی نفت گرفته شده بود. این پروژه با جدیت و پشتکار شبانه‌روزی کارکنان اداره تعمیرات شرکت ملی نفت ایران - منطقه مسجد سلیمان و همکاری کارگاه مرکزی و خطوط لوله اهواز به پایان رسیده و تکمیل این پروژه، حداقل تولید روزانه آب را در مسجد سلیمان در سال ۱۳۵۸ به ۸ میلیون گالن رسانده بود. در سال ۱۳۶۴ طرح توسعه تأسیسات آبرسانی شرکت توسط اداره مهندسی پروژه‌های آب مهندسی و

ساختمان در دست اجرا بود و در اواخر سال ۱۳۶۵ سیستم تکمیلی آن که شامل تعیبه ۲ دستگاه تلمبه فشار ضعیف و ۲ دستگاه تلمبه فشار قوی دیگر می‌باشد به مرحله بهره‌برداری رسید. با اتمام این پروژه، میزان آب تولیدی به مقدار ۱۱ میلیون گالن در روز بالغ گردید.

در سالهای گذشته، همزمان با بسته شدن دریاچه‌های سد شهید عباسپور مسجدسلیمان و کم شدن شدت جریان آب رودخانه کارون در گذار لنتر، امکان تأمین آب از طریق این تلمبه‌خانه محدود می‌گردید، لکن اخیراً با تغییراتی که در سیستم بهره‌برداری آب از رودخانه بعمل آمده، همیشه مقدار ۵۰ متر مکعب آب برای انتقال به داخل تلمبه‌های موجود، وجود دارد و در مواقع اضطراری و بسته شدن دریاچه‌های سد، تلمبه‌ها همچنان کار عادی خود را ادامه می‌دهند. در کنار بهره‌برداری از تلمبه‌خانه گذار، شرکت نفت از چاه‌های آبی ناحیه چشمه علی نیز آب تأمین نموده که جهت مصارف باغ چشمه و آبادیهای اطراف آن تخصیص می‌یابد.

در سال ۱۳۶۶ در موتورهای (۳۳۰۰) ولت، (۶۰۰) اسب تلمبه‌خانه گذار لنتر مسجدسلیمان عیبی بوجود آمده که سبب تخریب مجموعه Slip - Ring ها شده و بدین ترتیب با از کار افتادن موتورها، میزان تولید آب در منطقه مسجدسلیمان که به‌رحال شدیداً دچار کمبود آب بوده، به حداقل تولید رسیده، بطوری که نگرانیهایی را نیز باعث شده است. تلمبه‌های تعیبه شده در تلمبه‌خانه آب ارتش که هم‌اکنون از آنها استفاده می‌شود، ۲ دستگاه می‌باشد. از این تلمبه‌خانه‌ها مقدار ۱۰ هزار متر مکعب آب مصرفی شهر تأمین می‌گردد.

نکته حائز اهمیت در خصوص نحوه تأمین آب این است که، در هیچکدام از تلمبه‌خانه‌های شرکت و ارتش آب بصورت کامل تصفیه نمی‌گردد. در تلمبه‌خانه شرکت بدلیل خراب بودن (به‌مزن) که از چند سال پیش از کار افتاده و نیز عدم وجود (شن‌ریز)، عمل تصفیه کامل نمی‌تواند صورت پذیرد و در مواقع بارندگی که آب رودخانه گل‌آلود می‌شود، ناچاراً تعدادی از تلمبه‌ها را از کار می‌اندازند. در زمستان سال ۱۳۷۳ طرح جامع کتورگذاری بر انشعابات آب آشامیدنی منازل و مؤسسات به اجرا درآمد. بدین منظور گروه‌هایی از کارگران فنی سازمان آب شهرهای استان خوزستان به مسجدسلیمان آمدند و تمامی اماکن دولتی و شخصی شهر مسجدسلیمان را کتورگذاری نمودند.

هم‌اکنون آب رودخانه به ۱۰ عدد فیلتر موجود هدایت شده و از آنجا پس از گذشتن از صافیهای درشت (بعلت نبودن شن‌ریز) بطرف مخازن انتقال یافته و از آنجا نیز به محلهای مصرف انتقال می‌یابد. در زمان جنگ تحمیلی بر اثر حملات هوایی، مخازن بزرگ آب آشامیدنی محله پست برج، بطور کامل آسیب دیده و مجالده شده‌اند. تاکنون اقدامی در جهت ترمیم آنها صورت نگرفته

و سازمان آب هم با این بی توجهی، مردم تشنه مسجد سلیمان را بیشتر در تنگنای زندگی فرار داده است.

هم اکنون کمبود شدید آب مصرفی در سطح شهرستان مسجد سلیمان بطور واضح مشاهده می گردد، تا جایی که در نقاطی از شهر در هر شبانه روز فقط نیم ساعت می تواند آبگیری نمایند. اغلب درختان سرسبز و خرمی که روزی طراوت و شادابی این منطقه را تأمین می نمودند، به علت کم آبی و تشنگی، خشکیده شده و چمنهای منازل شرکتی نیز به علت بی آبی سوخته اند و نهایتاً نه فقط انسانها، بلکه درختان، حیوانات، گلها و سبزه ها نیز در این شهر تشنه اند. علت اصلی کمبود آب، علاوه بر عدم کفایت تلمبه خانه های موجود که با توجه به آمار جمعیت شهرستان مسجد سلیمان برای هر نفر فقط می توانند در شبانه روز ۲۰۰ لیتر آب تولید نمایند، روش توزیع ناصحیح و انشعابات غیر مجاز روی لوله های بالارونده در مسیر خط لوله از تلمبه خانه به مخازن و یا به سر راه مخازن اصلی، مخازن فرعی تعبیه شده در سطح شهر می باشد. انشعابات مزبور، بدون توجه به اندازه و قطر لوله انشعابی، فشار جریان آب بطرف مخزن را شدیداً کم کرده و باعث می گردد تا هیچگاه مخازن موجود پر نشوند. واضح است چنانچه مخازن اصلی و فرعی آب پر نشوند، امکان بهره برداری از لوله های آب در منازل نیز میسر نخواهد گردید.

با توجه به مضایق موجود در خصوص محدودیت تأمین و اشکالات مضاعفی که نتیجه استفاده ناصحیح از آب تولید شده است، لازم است که مسئولین شهری شهرستان مسجد سلیمان، رئیس شرکت ملی نفت ایران - منطقه مسجد سلیمان و مسئولین واحدهای ارتش مستقر در این شهرستان، مشترکاً مسئولیت رفع مشکل کم آبی این منطقه را بدوش گرفته، و هر کدام به تناسب امکانات موجود خود در جهت رفع این مشکل بزرگ، تمام بردارند. با در نظر گرفتن اینکه، اداره آبرسانی شرکت نفت جهت تأمین آب مورد نیاز منطقه بازحیات طاقت فرسا و مشکلات فراوانی روبرو است، جا دارد که مصرف کنندگان حداکثر صرفه جویی را در استفاده از آب بنمایند.

بهر حال عزت و حرمت آب در مسجد سلیمان، قصه همان اعرابی را در مثنوی مولوی به یاد می آورد که کوزه ای آب را بعنوان بهترین و ارزشمندترین هدیه ممکن به درگاه خلیفه برد. هم اکنون آقای نجف بهادری مسئول اداره آب و گاز صنعت نفت مسجد سلیمان می باشد. تا قبل از انقلاب در ساحل رودخانه و کنار تلمبه خانه گذارند در مهمانسرای کوچک و با صفایی وجود داشت که معروف به (ویلا ماه عمل) است و کارمندان مناطق نفت خیز پس از مراسم ازدواج مدت کوتاهی را در آنجا پسر می بردند.

داستانی از تأسیسات گذارلندر؛ انگلیسها در زمان جنگ دوم جهانی، اطراف تلمبه‌خانه گذارلندر را بخاطر حفاظت و امنیت تأسیسات آن، سیم خاردار کشیدند و به سیمهای خاردار، نارنجک وصل کردند؛ چون آنها از ناحیه آلمانی‌ها احساس خطر می‌نمودند.

در سال ۱۳۴۳ یکی از افراد بومی محل بنام امیرقلی و ناصری، یکی از آن نارنجکها را که در همان حوالی بود پیدا کرد. بر اثر گذشت زمان این نارنجک در آنجا خاک خورده بود. وی آن را به خانه آورد. آن شخص اطلاعی نداشت که این وسیله چیست. زمانی که مادرش مشغول پختن نان بود، او با چکش بر روی آن می‌کوبید. در این موقع سه بچه کوچک در اطرافش بود، ناگهان نارنجک منفجر می‌شود و همه آنها کشته می‌شوند.

گذارلندر؛

در مناطق نفت‌خیز جنوب که از شدت گرمای تابستانهای آن همه ما اطلاع داریم، گردشگاهها و تفرجگاههای سرسبز و فرحبخش نیز وجود دارد که زیبایی و فرحناکی آنها معروف می‌باشد. مهم‌ترین این گردشگاهها اطراف گذارلندر می‌باشد که در شمال شرقی منطقه مسجدسلیمان واقع است.

گذارلندر ناحیه‌ای است کوهستانی که ۲۷۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد و در این محل است که رود کارون خیلی باریک و عمیق می‌شود. مسجدسلیمان تابستانهایی گرم، زمستانی نسبتاً سرد و پاییز آن مطبوع اما بهاری دل‌انگیز و پرطراوت دارد و گویی آن همه لطف، صفا، سرسبزی و خرمی در محدوده گذارلندر، متمرکز شده است.

در فصل بهار شقایقهای سرخ‌رنگ، سوسنهای ارغوانی، گل‌های استکانی آبی‌رنگ و سایر گلها و گیاهان وحشی خوشبوی دیگر در آنجا می‌رویند. از همین روست که از اوائل پاییز تا اواسط بهار، گروه‌های بی‌شمار برای پیکنیک به آنجا می‌روند. نه تنها از مسجدسلیمان، بلکه از دیگر نقاط خوزستان و حتی بازدیدکنندگانی که از تهران و خارج می‌آیند نیز از گذارلندر دیدن می‌کنند.

منظره عمومی گذارلندر، دره‌ای است با شیب زیاد که چراگاهی است بسیار خرم و پربرکت. بختیارها مجاهدت دارند تا با دقت و اطمینان، چنین دره‌هایی را انتخاب کنند که البته نه تنها بخاطر علفخیز اغنام و احشام خود، بلکه به انگیزه غریزه طبیعی و ذوق زیبایی دوستی‌شان، این قبیل مناطق را انتخاب می‌کنند، تا هم در نزدیکی چشمه‌های گوارای آب و بسترهای رودخانه باشند و هم از مناظر زیبا و پرشکوه، حظ بصر کنند و الحق باید گفت گذارلندر از این مناظر استثنایی است. به هر طریق هنوز می‌شود از فراز قلّه تنگ دولا، آسیابهای قدیمی و چل دولا، را دید و گهواره بدوشان کوچرو را نظاره کرد. از سال ۱۳۷۱ تا کنون مهندسين خارجي،

کارشناسان ایرانی و کارگران فراوانی در گذارلندر مشغول احداث سد کارون ۴ هستند و یکی تونل ماشین رو هم در کوه بسیار مرتفع گذار حفر گردیده است که بعدها باعث رونق شهر خواهد شد.

وجه تسمیه گذار لندر :

گذار یا گذار و یا گذاره بمعنی معبر (محل عبور) که آن را گذرگاه نیز می گویند. لندر در اصل به زبان بختیاری (لنده) بوده که تغییر شکل پیدا کرده، بمعنی کیسه و یا یکنوع گونی است که در آن اثاث سفر را می گذارند.

در زبان فارسی نیز لغتی داریم که (لندره) می گویم. لندره در کتاب تذکره الملوک، چنین معنی شده است: «دوخته ای از پارچه و چرم که روپوش کجاوه و امثال آن می کرده اند.» با این توصیف، می توان گفت که در مفهوم کلی لنده یا لندره تفاوتی زیاد نمی یابیم. کوتاه سخن «گذارلندر» به مفهوم گذرگاه آبی است که ویژه ارسال بسته ها، سیاه چادرها و اثاث کوچ کنندگان می باشد.

نظری اجمالی به تاریخچه گذار لندر :

بختیارها اجتماعی عظیم از عشایر چادر نشین هستند که همه ساله در اوائل فصل بهار از دشتها و کوهستانها به چراگاههایی که در سلسله جبال زاگرس قرار دارد، برای چراندن اغنام و احشام خود کوچ می کنند. گذارلندر یکی از آن نقاط خوش آب و هوا و کوهستانهای سبز و خرمی است که طبیعت از بذل نعمت به آن، دریغ نورزیده است و از همین نقطه است که گروهی از عشایر بختیاری کوچ سالانه خود را انجام می دهند. گذارلندر، در کنار کارون که بزرگترین رودخانه ایران است قرار دارد. درست در مقابل گذار، نخستین کوه سربلک کشیده سلسله جبال زاگرس قرار دارد که بخش اندیکا را از مسجد سلیمان مجزا می کند.

ایل بختیاری برنامه منظم کوچ خود را تا چند سال قبل، از همین مکان که هنوز پلی بین گذارلندر و اندیکا ساخته نشده بود، شروع و با تمام خانواده ها از جوانان، پیران، زنان باردار و کودکان ناگاو و گوسفندان از گذار عبور می کردند. اثاث و وسائل سفر را در لنده ها جا می دادند و آنها را روی «کلک»^۱ Kalack قرار داده، از رودخانه کارون که گاه پرجوش و خروش می شد می گذشتند. زنان غالباً گهواره کودکان خود را بر پشت داشتند و چون غزال، گردنه های صعب العبور و دامنه های مستور از برف را در می نوریدند. این کوچ و راه روی بیشتر با

۱- در گذار لندر شخصی بنام «حاج منصور ورنصری» دارای وسایلی بنام «کلک» بود.

پای پیاده برگزار می‌شد و در ستیخ کوهها، گذرگاهی برای خود می‌ساختند که هنوز آثار آن معابر، برجاست. به هر حال هنوز می‌شود از روی لعل تخت کاشان، پاریاب‌ها و شالیزاران برنج را مشاهده کرد و جوانان روستایی را که در امواج حلقزاران ترانهٔ محلی می‌خوانند، تماشا نمود. هنوز می‌شود از بالای کوههای سر به فلک کشیده خطهٔ دلاورپرور دشتگل خرمی مناظر آنجا را به تصویر کشید و از مهمان‌نوازی، حُسنِ سُلوک و صفای اندیشهٔ مردم آن دیار و حماسه‌های اسلاف آنها کتابها نوشت.

نالهٔ نی سازگارترین نواست بر جان این سرزمین، آنگاه که خورشید بر می‌خیزد، آنگاه که گردش زربش را ادامه می‌دهد و آنگاه که آرام فرو می‌نشیند.

کارخانهٔ برق تمبی: در ده کیلومتری جنوب شرقی مسجد سلیمان در ناحیه تمبی، اولین کارخانه بزرگ برق در خاورمیانه قرار دارد که توسط کمپانی سابق با حق ارتفاق در زمینهای غیر مسکونی، ایجاد گردید و برق مورد نیاز را برای روشنایی خانه‌ها، خیابانهای مسجد سلیمان گردانیدن بادبزنهای لازم در تابستانهای گرم و فعالیت تأسیسات صنعتی این منطقه تأمین می‌نمود. این محل نزدیکترین نقطه به دستگاههای خنک‌کننده تمبی می‌باشد که سابقاً جهت کارخانه تمبی مورد نیاز بوده است. اولین ایستگاه جهت تلمبه کردن نفت خام از مسجد سلیمان به آبادان معروف به O.P.L.A در سال ۱۹۰۹ در این محل بنا گردید و ایستگاههای مشابهی به ترتیب در ملائانی، کوت عبدالله و دارخوین شروع بکار کردند. از ایستگاههای نامبرده در حال حاضر فقط از ایستگاه دارخوین بهره‌برداری می‌شود و دارای دستگاه مولد برق برای رفع احتیاجات داخلی و سایر دستگاههای مربوطه می‌باشد. این تلمبه‌خانه‌ها دو نوع محصول را پمپاژ می‌کردند که عبارتند از: ۱ - نفت خام ۲ - نفت کوره.

دستگاههایی که بعدها نصب شده است در جنوب مسجد سلیمان و در کنار رودخانه تمبی قرار دارد در سال ۱۹۱۷ م. به علت مجاور بودن تلمبه‌های نفت خام و خطوط لوله با دیگ بخار انفجار عظیمی در این کارخانه رخ داد که منجر به کشته شدن یک نفر و مجروح گشتن چندین نفر گردید. بر اثر وقوع این حادثه تصمیم گرفته شد که تلمبه‌خانه نفت از محل اولیه به ساحل جنوبی منتقل گردد. بین سالهای ۱۹۱۸ تا ۱۹۲۲ چهار دستگاه توربین بخار جدید محرک تلمبه‌های نفت نصب گردید که ظرفیت هر تلمبه بالغ بر دو میلیون گالن در روز بوده است در سالهای بعد ظرفیت کارخانه برق توسعه داده شد و چهار دستگاه توربین مولد برق با جمع ظرفیتی معادل ۹ هزار کیلو وات نصب گردید به علت افزایش مصرف برق در سال ۱۹۵۰ م. شرکت سهامی اکتشاف و تولید نفت ایران نصب دو دستگاه توربین گازی (براون/باوری) را آغاز نمود که ظرفیت تولید دستگاه

برابر با ۲۰۰۰ کیلووات برقی بوده که بعد از سال ۱۹۵۴ م. مورد بهره‌برداری قرار گرفت در گذشت ظرفیت این کارخانه ۱۸ مگاوات بود در سالهای بعد استفاده از مولدهای برق تمبیی تدریجاً کاهش یافته و در سال ۱۹۶۷ بعلت اتصال شبکه برق سازمان آب و برق خوزستان و استفاده از آن، دو دستگاه از مولدهای توربین‌های گازی کارخانه از سرویس خارج شد. در محله‌های مسجد سلیمان از سال ۱۳۳۲ تا ۱۳۴۵ شروع به پایکویی جهت توزیع برق شد. صبح روز پنجشنبه ۲۵ اسفندماه ۱۳۴۵ نیروی برق سد دز، طی مراسم باشکوهی به شبکه برق مسجد سلیمان اتصال یافت. در این مراسم ابتداء آقای مهندس پورخانی رئیس تأسیسات تمبیی، آقای مهندس نیل‌چیان رئیس تولید و انتقال برق در دز و آقای مهندس خلیلی رئیس شرکت سهامی اکتشاف و تولید نفت ایران در منطقه مرکزی بیانات مبسوطی ایراد نموده آنگاه نیروی برق سد مزبور را به شبکه برق مسجد سلیمان وصل کردند. مقدار برق مورد لزوم صنعت نفت در مسجد سلیمان که از طرف سازمان آب و برق خوزستان واگذر شد به مقدار پنج هزار کیلووات در سال اول بود و قرار شد در سالهای آتی بنرتیب پانصد تا دو هزار کیلووات به این مقدار اضافه شود در سال ۱۹۶۹ بر اثر افزایش مصرف شبکه برق سازمان آب و برق خوزستان دو دستگاه دیگر نیز از توربینهای بخار این کارخانه از کار خارج شد و در سال ۱۳۵۰ فقط دو دستگاه از توربینهای گازی (براون/باوری) با ظرفیتی معادل ۸۰۰۰ کیلووات باقی ماند سپس ظرفیتی برابر ۷۵۰۰ کیلووات برق خریداری شده از سازمان آب و برق خوزستان کمبود ظرفیت کارخانه را تأمین نمود. بر اثر کاهش صدور نفت خام از مسجد سلیمان در سال ۱۹۶۸ چهار دستگاه توربین بخار مربوطه به تلمبه‌های صدور نفت نیز از سرویس خارج شده و فقط سه دستگاه تلمبه‌گازی (ویلسون سنایدر) در محوطه کارخانه برق جهت تلمبه کردن نفت از کارخانه تقطیری بی‌بی‌بان به قسمت پخش شرکت ملی نفت ایران در اهواز نصب گردید. در کارخانه برق تمبیی دو سیستم برق که یکی توسط توربینهای گازی شرکت نفت و سیستم دیگر که از سازمان آب و برق خوزستان خریداری شده موجود است که هر دو سیستم بوسیله ۷ خطوط فشار قوی ۱۱ کیلوواتی به نقاط مختلف مسجد سلیمان جهت مصرف در تأسیسات، کارخانه‌ها، بعضی از چاهها، ادارات، منازل مسکونی کارکنان و همچنین جهت تلمبه‌های آب در گذار لندر توزیع می‌شود. لازم به ذکر است که بعضی از مولدهای کارخانه برق تمبیی «انگلیش الکتریک» بودند. عملیات بهره‌برداری از کارخانه برق تمبیی، انتقال خطوط نیرو و تعمیرات دستگاههای برقی در کارخانجات و مؤسسات شرکت اکتشاف در مسجد سلیمان بعهده آقای خزائی رئیس اداره نیرو و تعمیرات برق بود. آقای مکوندی بعنوان متصدی خطوط فشار قوی و قسمتی از خطوط فشار ضعیف و کلیه مراکز پخش

فرعی برق انجام وظیفه می‌کرد. تعمیرات دستگاههای برقی این کارخانه بوسیله آقای غلامعلی مهوش و تعمیرات مکانیکی توربینهای گازی توسط آقای علیخان نظری انجام گردید که هر دو تحت نظر آقای حاج حبیب دهقان منصدی کارخانه تمبی انجام وظیفه می‌نمودند. آقای کبیرزاده سرپرست اداره ابزارهای دقیق، مسئول انجام تعمیرات ابزارهای دقیق این کارخانه بود. تعمیرات کلی و سالانه توربینهای گازی این کارخانه بوسیله اداره تعمیرات مرکزی و زیر نظر آقای فرجام رئیس اداره تعمیرات مرکزی انجام می‌گرفت. آقای مهندس پورخانی سالهای متمادی بعنوان رئیس کارخانه برق تمبی انجام وظیفه می‌نمود. تا چند سال پیش فقط منازل شرکت نفت از برق استفاده می‌کردند و بقیه ساکنین شهر شبها را با چراغ نفت، شمع و غیره تا روز به سر می‌بردند. سپس توسط اهالی بک کارخانه برق خصوصی با تولید روزانه ۲۰۰ کیلووات برای مساکن شهر روبروی شهر بانی سابق و جنب کارخانه بیخ‌سازی ایجاد گردید و تا سال ۱۳۴۵ (۴۶/۹٪) از کل مساکن شهری دارای برق بودند و ۷۸ کیلووات برق هم از کارخانه برق تمبی توسط شرکت نفت به شهر داده شد. بعداً با انتقال نیروی برقی از سد دز به این شهر، مسئله برق متفی گردید. طول کابل‌های هوایی انتقال برق ۱۴۲ میل و طول کابل‌های زیرزمینی ۲۹/۲ میل می‌باشد. به تناسب رشد جمعیت و توسعه عملیات شرکت، برق‌رسانی مزبور گسترش می‌یافت. تأسیس این کارخانه سبب ایجاد مساکن و جذب جمعیت در ناحیه تمبی شد.

تعمیرات برق: واحد تعمیرات برق از دو قسمت مجزا تشکیل شده بود:

الف: تعمیرات کلی

ب: تعمیرات جزئی

الف: تعمیرات کلی: سرپرست تعمیرات کلی مستقیماً زیر نظر رئیس کارخانجات و تعمیرات برق منطقه مسجد سلیمان انجام وظیفه می‌نمود و مسئولیت قسمتهای زیر را به عهده داشت: تعمیرات جزئی و کلی وسایل برقی دستگاه کارخانه جذب گاز، کارخانه تقطیر بی‌بی‌یان، کارخانه گوگرد سازی، دستگاه جداکننده گاز از نفت و دستگاه مخازن نفت.

در سال ۱۳۴۸ آقای شهیدیانی سرپرستی کلیه قسمتهای فوق را به عهده داشت.

ب: تعمیرات جزئی: سرپرست تعمیرات جزئی مستقیماً زیر نظر رئیس کارخانجات و تعمیرات برق منطقه مسجد سلیمان انجام وظیفه می‌کرد و مسئولیت قسمتهای زیر را به عهده داشت: تعمیرات جزئی و کلی تمام آلات و ادوات برق آتش‌نشانی، اداره شیمیایی، اداره حمل و نقل مرکزی، کارگاه تعمیرات ناحیه و ادوات شرکت سهامی اکتشاف و تولید نفت در منطقه مسجد سلیمان. در سال ۱۳۴۸ سرپرستی کلیه قسمتهای فوق را آقای باران پوریان به عهده داشتند.

اصور اداری و تشکیلات سازمانی: در تیرماه ۱۳۴۸ نیروگاه و تعمیرات برق منطقه مسجد سلیمان دارای ۱۳ نفر کارمند و ۵۶ نفر کارگر بود و از این عده، تعداد ۸ نفر کارمند و ۲۲ نفر کارگر نوشتکار بودند که کلیه عملیات تولید برق بهمه آنها بود. پنج نفر کارمند و ۳۴ نفر کارگر مسئولیت تعمیرات کارخانه و امور اداری را بهمه داشتند. اکثر کارگران در منازل کارگری ناحیه نمبی و کارمندان در منازل کارمندی دو طرف رودخانه نمبی سکونت داشتند. آقای مهندس علی شوشتری زاده سرپرستی و اداره تمام قسمت‌های فوق اعم از مهندسی کارخانه و تعمیرات برق مسجد سلیمان را بهمه داشت.

کارکنان شرکت ملی نفت منطقه مسجد سلیمان توانستند مدت بیش از ۲۵ سال با تلاش شبانه‌روزی خود این کارخانه را در مدار تولید برق نگهدارند. در سال ۱۳۶۳ پس از بازدید مقامات مختلف از کارخانه مذکور، در صدد تهیه گزارشی از نحوه نگهداری و تعمیرات این کارخانه برآمدیم در این خصوص با آقای علی بندری سرپرست نیروگاه برق نمبی به گفتگو نشستیم. وی گفت: این نیروگاه دارای دو دستگاه توربین احتراقی گازی است که دو دستگاه ژنراتور ۴/۷ مگاواتی را می‌گرداند. دستگاه‌های این نیروگاه در سال ۱۳۲۷ شمسی توسط شرکت براون باوری سوئیس ساخته شد و تا سال ۱۳۲۹ حمل آنها به کشور ایران و سپس به مسجد سلیمان ادامه داشت.

از سال ۱۳۲۹ پس از پایان گرفتن حمل و نقل آنها به ایران ساختمان این نیروگاه آغاز و در سال ۱۳۳۳ پایان یافت و در سال ۱۳۳۳ کارخانه برق نمبی رسماً آغاز به کار کرد. در ابتدا از سوی شرکت سازنده، عمر مفید توربین‌ها ۱۳۰۰۰۰ ساعت کارکرد تخمین زده شده بود که این مقدار ساعت در سال ۵۱ - ۱۳۵۰ به اتمام رسید. قبل از اتمام ۱۳۰۰۰۰ ساعت کارکرد توربین‌ها مسئولین وقت شرکت ملی نفت در سال ۱۳۳۵ تصمیم گرفته بودند که به منظور جبران کمبود برق به دلیل بسته بودن کارخانه قدیمی برق و همچنین قبل از پایان گرفتن عمر مفید توربین‌ها، یک خط برق با ولتاژ ۱۳۲۰۰۰ به ۱۱۰۰۰۰ از طریق سد دز در اندیشک را به این کارخانه وصل نمایند، به همین منظور قراردادی برای دریافت ۱۱ مگاوات برق با سازمان آب و برق بسته شد. تا سال ۱۳۶۱ که برق تلمبه‌خانه گدارلندر از این کارخانه تأمین می‌شد ۶ مگاوات از برق سازمان ۳ مگاوات نیز از کارخانه برق نمبی برای آن گرفته می‌شد.

چنانچه برق تلمبه‌خانه گدارلندر از طریق سازمان قطع گردد، کارخانه برق نمبی قادر خواهد بود تا ۷ مگاوات برق این تلمبه‌خانه را تأمین نماید. در سال ۱۳۵۱ از سوی بعضی از مقامات شرکت نفت تصمیم گرفته شد که توربین‌های این کارخانه را از کار بازداشته و آنها را بصورت اسقاط در آورند، اما کارکنانی که روی تعمیرات و عملیات این توربین‌ها کار کرده بودند، با شناختی که

از وضع کلی سیستم آنها داشتند که با انجام تعمیراتی به موقع تا سالهای دیگر و بیش از ۱۳۰۰۰۰ ساعت کارکرد از توربینها بهره برداری کنند، با قانع کردن مسئولین وقت شرکت ملی نفت مبنی بر از کار انداختن آنها جلوگیری به عمل آمد. در حقیقت کارکنان این کارخانه با ضمانت خود تقبل کردند که به نحو احسن به توربینها رسیدگی نمایند و این کار را هم کردند. از طرف دیگر یرفی که از سوی سازمان آب و برق به این کارخانه وصل شده بود و به صورت آزمایشی عمل می کرد، مرتب نوساناتی در آن جریان داشت و این مسأله طبیعتاً اختلالاتی در امر برق رسانی به تأسیسات نفتی، بیمارستان، درمانگاهها، ادارات شرکت و بهره برداری از چاههای نفت را موجب می شد. لذا ادامه کار توربینها موقتاً مورد تأیید مسئولین قرار گرفت. در سال ۱۳۵۵ برای پاره ای تعمیرات اضطراری توربینها، مقداری وسایل یدکی از شرکت سازنده (براون/باوری) درخواست گردید، ولی شرکت مزبور به این دلیل که عمر توربینها به اتمام رسیده و قادر به کار نخواهد بود، از ارسال لوازم یدکی مربوط به آنها خودداری کرد. پس از مکاتبات مکرر در این مورد با کشور سوئیس و شرکت براون باوری، نمایندگانی جهت بررسی از وضع کلی توربینها به ایران اعزام شدند و ضمن بررسی وضعیت توربینها، متقبل شدند که مقداری از لوازم یدکی توربینها را برای ایران ساخته و تحویل دهند. تا سال ۱۳۵۷ و همزمان با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران از ارسال لوازم یدکی توربینهای مذکور خبری نبود، از سوی دیگر با تحریم اقتصادی ایران از طرف استکبار جهانی، امکان دریافت لوازم مذکور مقدور نبود. به همین منظور ضمن گفتگو با همکاران تصمیم گرفته شد که منتظر ارسال لوازم یدکی نباشیم و خود، تعمیر و تهیه قطعات توربینها را بعهده بگیریم. بنابراین با اتکال و ایمان به خودکفایی و قطع وابستگی این کار را به اتمام رساندیم و پس از پیروزی انقلاب اسلامی بحمدالله این توربینها به نحو احسن کار می کنند و بازدهی آنها نیز رضایت بخش است. آقای بندری اضافه کرد: ظرفیت رسمی توربینها هر یک ۳/۷ مگاوات می باشد که به خاطر طول عمر آنها طی چند سال گذشته از هر کدام حداکثر ۳/۷ مگاوات برق گرفته شده است. تاکنون توربین شماره یک ۲۲۳۰۰۰ ساعت و توربین شماره دو ۱۸۶۰۰۰ ساعت کارکرد داشته اند، در صورتی که شرکت سازنده عمر آنها را هر کدام ۱۳۰۰۰۰ ساعت تخمین زده است. سرپرست کارخانه برق نسبی خاطر نشان کرد که در سالهای قبل از انقلاب در چند نوبت نمایندگان شرکت براون باوری سوئیس جهت نظارت در تعمیر کلی توربینها به ایران می آمدند و هر بار میلیونها تومان کارمزد و مخارج بابت آنها دریافت می کردند. خوشبختانه طی سالهای اخیر خصوصاً پس از پیروزی انقلاب اسلامی، هیچ خارجی برای کارهای تعمیراتی توربینها به ایران نیامده در واقع از خروج حدود ۴۰ میلیون

تومان ارز از کشور جلوگیری بعمل آمده است. وی در ادامه سخنان خود همچنان گفت: چند سال پیش جهت بررسی توربین‌ها برای تهیه وسایل یدکی مورد نیاز، نماینده‌ای از طرف شرکت براون باوری سوئیس به این کارخانه فرستاده شده بود. نماینده اعزامی از نحوه نگهداری توربین‌ها که در کیفیت خوبی از آنها مراقبت شده بود، تعجب کرد و گفته بود که چگونه شما ایرانی‌ها توانسته‌اید این توربین‌ها را آنچنان حفظ و نگهداری کنید که آنها سه برابر عمر مفید واقعی خود بکار ادامه دهند، و چه خوب می‌شد اگر می‌توانستیم یکی از توربین‌ها را جهت تبلیغ و نمونه به کشور سوئیس برده و آن را در موزه‌ای نگهداری کرده تا افتخاری برای کشور سوئیس باشد، ولی او غافل از این بود که این توربین‌ها را کارکنان ایرانی صنعت نفت بودند که با پشتکار و کاردانی خود نگهداری کرده‌اند و در حقیقت این افتخار مال ایرانی‌هاست.

آقای بندری سرپرست نیروگاه برق تمبی در زمینه چگونگی گازرسانی جهت سوخت توربین‌های این کارخانه اظهار داشت: طی ۲۴ ساعت حدود ۱۳/۵ میلیون فوت مکعب گاز با فشارهای معادل ۶۰ پوند بر اینچ مربع از طریق یک رشته لوله ۶ اینچی به طول ۶۰ کیلومتر از محل چاه‌های گازی ناحیه نفت سفید به کارخانه کشیده شده است. از مقدار ۱۳/۵ میلیون فوت مکعب حدود ۱/۳ میلیون فوت مکعب صرف سوخت توربین‌ها می‌شود و حدود ۱۲ میلیون فوت مکعب گاز نیز پس از تصفیه و کنترل در این کارخانه از طریق خطوط لوله جهت مصارف منازل شهرستان مسجد سلیمان ارسال می‌گردد. سرپرست نیروگاه برق تمبی افزود: تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی تنها ۱ مقدار گاز آنهم صرف مصارف منازل شرکت نفت می‌شد. اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مردم خود مبادرت به استفاده از گاز کردند. بدین ترتیب که بدون رعایت اصول ایمنی اقدام به کشیدن لوله‌های گاز به منازل خود نموده و از آن استفاده کرده‌اند. وی در مورد هدف از تأسیس کارخانه برق تمبی در مسجد سلیمان نیز گفت: همانطوری که مطلع هستید اولین چاه نفت خاورمیانه در سال ۱۹۰۸ میلادی در مسجد سلیمان کشف و حفاری شد. بنابراین به منظور استخراج و بهره‌برداری و صدور نفت آن به آبادان، نیاز به تلمبه‌خانه‌های فشار قوی با نیروی برق احساس شد لذا به منظور برآوردن چنین نیازی در همان زمان یک نیروگاه برق که توربین‌های آن با بخار کار می‌کرد، احداث گردید. ظرفیت این نیروگاه ۹ مگاوات بود که پس از سپری شدن زمان رفته رفته دستگاه‌های آن فرسوده و نتیجتاً عمر مفید آن در سال ۱۳۴۷ به اتمام رسید و این نیروگاه جمع گردید. وی افزود: قبل از آنکه نیروگاه قدیمی برق از سرویس خارج شود، دست‌اندرکاران در صدد ایجاد نیروگاه جدیدی که سوخت آن بوسیله گاز تأمین می‌شد، افتادند و همانطور که در آغاز اشاره شد، نیروگاه جدید در سال ۱۳۳۴ رسماً راه‌اندازی شد. لازم

به ذکر است که آقایان علی خان نظری، حسنعلی رسولی، شفیق زاده، حاج دهقان، بابادی، علاموند و محمدی در کار حفظ، نگهداری و راهاندازی مجدد این کارخانه جهت تأمین برق تأسیسات شرکت ملی نفت منطقه تلاش فراوانی نمودند. شرکت سالهای قبل روی زمینهای زیر شبکه برق رسانی خود در قسمتهای مسکونی و عملیاتی، نظارت و کنترل داشته و اجازه احداث ساختمان نمی داد، لکن در سالهای اخیر خصوصاً سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی این کنترل از اختیار شرکت بیرون رفته و سازمانهای دولتی هم نه فقط در جهت جلوگیری از احداث بی رویه و خیراین ساختمانهای مسکونی عمل ننمودند، بلکه رسماً نسبت به واگذاری زمینهای اطراف تأسیسات و ادارات و مجتمعهای اطراف تأسیسات و ادارات و مجتمعهای شرکتی به اشخاص ثالث مبادرت نمودند. هم اکنون تعدادی از منازل ساخته شده زیر خطوط ۱۱ کیلوواتی برق فوق الذکر قرار گرفته که به علت نزدیکی پشت بامها به کابلهای مسی برق بسیار ناایمن و خطرناک بوده و همواره مشکلات قابل پیش بینی بوجود می آورند. با واگذاری زمین و احداث ساختمان زیر خطوط هوایی شبکه برق نه فقط موضوع حق ارتفاق شرکت منتهی گردید، بلکه زمینهای اطراف خانههای مسکونی و تأسیسات شرکتی نیز جهت احداث مسکن به اشخاص ثالث واگذار شده و عملاً امکان توسعه تأسیسات شرکتی در مجاورت ساختمانهای سابق نیز میسر نمی باشد. عدم کنترل و نظارت صحیح بر واگذاری زمین باعث گردیده تا در موارد متعدد پایه های خطوط هوایی برق شبکه در حیاط منازل ساخته شده محاط گردد و موجبات درخواست ساکنین این قبیل منازل جهت تعویض مکان پایه های مزبور فراهم شود. بدیهی است به دلیل عدم رعایت اصول فنی ساختمانی و بافت خیابانهای شهری، امکان جابجا نمودن پایه ها وجود ندارد. عیب دیگری که در شبکه برق رسانی موجود پیدا شده نزدیکی بیش از حد به پشت بامها و در دسترس اطفال قرار گرفتن آن است که می تواند در حد وجود یکک حسدلی الکتریکی بسیار قوی تلقی گردد. آنتنهای تلویزیون اغلب خانه های تازه احداث شده با فاصله بسیار کمی از کابلهای لخت هوایی قرار دارد و بروز خطرات ناشی از برق گرفتگی در مواقع نصب یا تعمیر آنها پیش بینی می شود. بهر ترتیب از نظر عملیاتی و نیاز واحدهای مختلف و اماکن مسکونی به برق، خوشبختانه کمبودی احساس نمی شود و شبکه برق موجود علاوه بر کفایت می تواند جوابگوی رفع نیازهای آتی منطقه در صورت گسترش نیز باشد. هم اکنون برق مورد نیاز صنعتی و غیر صنعتی شرکت نفت منطقه مسجد سلیمان از سازمان آب و برق خوزستان تأمین می شود. تولید کارخانه برق تمبی در سال ۱۹۷۷ میلادی برابر با ۱۳۵۶ شمسی ۸۲۰۰۰ کیلووات ساعت در روز بود. تقاطعی که خطوط فشار قوی اداره برق مسجد سلیمان از مجاورت خطوط برق فشار قوی شرکت

نفت عبور می‌نماید و مشکلاتی را ایجاد می‌کند بشرح زیر است:

فاصله دو متر و نیم	۱ - محوطه مخازن شماره ۸
فاصله یک متر و نیم	۲ - محوطه مخازن شماره ۸
فاصله چهار متر و نیم	۳ - کلنگه نزدیک بتنگه ۹۱
فاصله سه متر در دو نقطه	۴ - کلنگه روبروی بهداری دولتی
فاصله چهار متر در دو نقطه	۵ - کلنگه روبروی بهداری دولتی
فاصله چهار متر	۶ - کلنگه نزدیک مرکز برق فرعی شماره ۵۵ (آسایشگاه پرستاران) فاصله چهار متر
فاصله هفت متر	۷ - تلمبه‌خانه نمره ۸ بی بی یان
فاصله چهار متر	۸ - مرکز برق شماره ۲۹ بی بی یان نزدیک کارخانه گوگرد
فاصله چهار متر	۹ - خط گذار لندر سه راه چاه ۳۰۹
فاصله ده متر	۱۰ - خط گذار لندر سه راه پشت برج
فاصله سه متر	۱۱ - چشمه علی نزدیک ایستگاه فرعی شماره ۱۲
فاصله یک متر	۱۲ - محوطه نمره چهل

بخش ۲ - واحدهای خدماتی منطقه مسجد سلیمان :

بهداری و بهداشت منطقه مسجد سلیمان: همانطوری که در قسمتهای مربوط به فعالیتهای شرکت سابق نفت ایران و انگلیس قید گردید، توجه به امر درمان و بهداشت در سالهای اولیه همزمان با شروع و توسعه عملیات، مورد نظر بوده و اولین بیمارستان در خاورمیانه توسط دکتر بانگ در مسجد سلیمان احداث گردید. مسئولان صنعت نفت ایران توجه به تندرستی کارکنان را در درجه اول اهمیت قرار می‌دادند، زیرا از کسی که تندرست نیست کار صحیح را نمی‌توان انتظار داشت، بنابراین از دیرباز اقدامات وسیعی به عمل آمده و ترتیباتی داده شده تا کارکنان صنعت نفت و افراد خانواده‌های ایشان در سایه سلامت، توانایی و نیرومندی، زندگی را به شادکامی بگذرانند و با تن سالم و فکر صحیح در انجام کارهایی که برعهده دارند کوشا باشند. صنعت نفت برای تأمین بهداشت کارکنان خود و خانواده‌های آنان بیمارستان، درمانگاه، داروخانه و دیگر وسائل بهداری و بهداشت را فراهم آورده و برابگان در اختیار آنها قرار داده است. این شهر یک بیمارستان صنعت نفت مجهز به تمام وسائل درمانی و پنج درمانگاه برای مداوای بیماران سرپایی دارد. بیمارستان موجود شرکت نفت در منطقه مسجد سلیمان که از سبک معماری خاص بیمارستانهای کشورهای غربی در احداث ساختمان آن استفاده گردیده، در سال ۱۹۱۴ م. احداث و در سالهای

بعد به تناسب رشد عملیات تولید و فزونی جمعیت شهری این منطقه گسترش بیشتری یافت. تجهیزات درمانی قابل توجهی در این بیمارستان تعبیه گردیده که نه فقط در سالهای اولیه تأسیس جزء آخرین پدیده‌های درمانی بحساب می‌آمدند بلکه هم‌اکنون نیز در ردیف بهترین وسائل و تجهیزات درمانی بحساب می‌آیند. رضاشاه پهلوی در سال ۱۳۰۳ شمسی جهت درمان خود به مسجد سلیمان آمده و در این بیمارستان بستری و معالجه شد. وی در دفتری که مخصوص بازدید بود نوشته است: برای معالجه به میدان نفتون آمدم و از کارخانجات آن بازدید به عمل آمده در حال حاضر آقای هادی ارسطو رئیس بهداری و بهداشت صنعت نفت مسجد سلیمان می‌باشد. از آغاز اکتشاف نفت در مسجد سلیمان تا قبل از اینکه بیمارستان کمپانی نفت ساخته شود دکتر پانگ بیماران را در چادر بصورت معالجه صحرائی درمان می‌کرد. حتی عشایر و افراد بومی غیرشرکتی را هم بطور رایگان مداوا می‌کرد که از این طریق شهرت فراوانی کسب نمود. رویهمرفته امکانات و مستحقات موجود بهداری و بهداشت شرکت در منطقه مسجد سلیمان که مورد استفاده کارکنان و بعضاً اشخاص ثالث نیز قرار می‌گیرد بشرح زیر است:

۱ - بیمارستان: این بیمارستان به مرور ترمیم و توسعه یافته است و مدتها تنها بیمارستان در مناطق نفت‌خیز بوده که به اهواز، آغاچاری، هفتکل، نفت سفید، گچساران، ماهشهر پوشش درمانی می‌داد، تا اینکه بعدها بیمارستان آغاچاری با تعداد ۶۰ تخت تأسیس گردید. تا قبل از ملی شدن نفت اکثر کادر پزشکی بیمارستان خارجی بودند. بیمارستان مسجد سلیمان با مساحت کل ۳۰۳۹۲/۸۱ مترمربع و ۸۱۲۷/۸۱ مترمربع زیر بنا از ۸ بخش، یک کلینیک تخصصی خارجی، یک باب اتاق عمل بزرگ و یک باب اتاق عمل جراحیهای کوچک ۱۵۸ تخت، آزمایشگاه، ۲ باب اتاق مخصوص رادیولوژی، ۱۰ باب اتاق کار پزشکان متخصص، محل کادر سرپرستی و مدیریت و اتاقهای متعدد دیگر تشکیل شده است.

متخصصین داخلی، جراحی عمومی، اطفال، زنان و زایمان، بیهوشی، گوش و حلق و بینی، چشم پزشکی، فیزیوتراپی، پاتولوژی و داروسازی در این بیمارستان انجام وظیفه می‌نمایند. اکنون به علت کمبود متخصص یک بخش آن موقتاً بسته شده است. این بیمارستان در سال ۱۳۵۸ با بودجه ۸۷۳۶۰۰۰ دلار احتیاجات مالی خود را تأمین می‌نمود.

بیمارستان مزبور دارای انبار دارویی بوده و در سالهای گذشته مقدار زیادی از داروهای ساخته شده در این بیمارستان به این انبار انتقال و از آنجا برای مصرف بیمارستانها و درمانگاههای مختلف مناطق نفت‌خیز ارسال می‌گردید. در بخشهای این بیمارستان با توجه به نوع بیماری و پیش‌بینی تعداد بیمار، تعدادی تخت قرار می‌گرفته که ظرفیت آنها به تفکیک ذیل درج می‌گردد:

بخش ۱: این بخش که مخصوص بیماران مبتلا به امراض داخلی و جراحی می‌باشد دارای ۲۵ تخت خواب است.

بخش ۲ و ۳: این دو بخش که مخصوص بیماران مبتلا به امراض داخلی بوده به ترتیب دارای ۱۱ و ۲۰ تخت می‌باشد.

بخش ۴: این بخش دارای ۲۱ تخت و مجهز برای بستری شدن اطفال بیمار می‌باشد.

بخش ۵: این بخش با ظرفیت ۲۰ تخت مجهز برای بستری شدن زنان بیماری که تحت عمل جراحی قرار گرفته‌اند، می‌باشد.

بخش ۶: ظرفیت این بخش ۳۲ تخت بوده و مخصوص مردان بیماری که تحت عمل جراحی قرار گرفته‌اند، می‌باشد.

بخش ۷: این بخش دارای ۱۲ تخت و مجهز برای بستری شدن بیماران مبتلا به بیماریهای زنان و زایمان می‌باشد.

بخش ۸: این بخش دارای ۱۷ تخت و مجهز برای بستری شدن بیماران مبتلا به بیماریهای عفونی می‌باشد.

علاوه بر تجهیزات و تسهیلات درمانی فوق این بیمارستان مجهز به بانک خون و مینی است که می‌تواند برای بیماران احتمالی با ظرفیت کامل بیمارستان خون ذخیره کند. پس از پیروزی انقلاب این بیمارستان جوایگویی نیازمندیهای درمانی کارکنان شرکت و اهالی بومی شهرستان مسجد سلیمان قرار گرفت. در زمان جنگ تحمیلی هم خدمات درمانی قابل توجهی جهت مداوای مجروحین ارائه نمود. سازمان خدمات بیمارستان جهت سرویس دادن به کارکنان شرکت و خانواده آنان و همچنین دوائر دولتی و خانواده آنها و سایر اهالی بر آورده شده است. با در نظر گرفتن مراتب بالا و کمبودهای موجود، فشار زیادی به کادر درمانی، بخصوص پرستاران بعمل می‌آید و چنانچه این وضع ادامه داشته باشد، دیری نخواهد پاید که کارکنان بیمارستان بخصوص کادر درمانی و پرستاری متحمل این بار سنگین نخواهند بود. تنها بیمارستان مورد توجه اهالی مسجد سلیمان، بیمارستان امام خمینی می‌باشد که شهرت خوبی دارد و انتظارات اهالی جهت درمان، به آن دوخته شده است و همه فشارها به این بیمارستان وارد می‌آید. برای اینکه بتوان جوایگویی این توقعها بود لازم است پس از رفع کمبودهای موجود لااقل این بیمارستان علاوه بر تعداد تختهای ذکر شده به ۲۰۰ الی ۲۵۰ تخت مجهز و به موازات آن کادر پرستاری بیمارستان نیز افزوده گردد. در سال ۱۳۶۱، ۲۱۶ نفر کادر کارمندی و ۱۲۰ نفر کادر کارگری، جمعاً ۳۳۶ نفر رسمی و ۵۲ نفر کارگر زیر پوشش و ۳۲ نفر کارگر حفاری مأمور در بیمارستان فعالیت داشتند.

درمانگاه خارجی بیمارستان مرکزی (کلینیکهای تخصصی)؛ این درمانگاه تخصصی از سالهای قبل فعالیت داشت. در سال ۱۳۴۶ بمنظور تأمین رفاه و آسایش بیشتر کارکنان صنعت نفت از طرف سازمان امور غیرصنعتی در مناطق نفت خیز اقدامات وسیعی در زمینه توسعه تأسیسات درمانی در مسجدسلیمان انجام شد. هدف از انجام این پروژه‌ها، تأمین هرچه بیشتر صحت و سلامت کارکنان و خانواده‌ی بلافصل آنان بود و از جمله اقدامات فوق، نوسازی ساختمان درمانگاه خارجی بیمارستان مرکزی مسجدسلیمان می‌باشد که اوائل سال ۱۳۴۶ آن را خراب و مطابق با مدرنترین اسلوب و احتیاجات پزشکی، تجدید بنا گردیده است. در بنای جدید درمانگاه مزبور ساختمان کلینیکهای بیماریهای داخلی، زنان و زایمان، گوش و حلق و بینی، اطفال، چشم، پوست، جراحی بیماریهای روانی و اطلاق عمل کوچکی جهت مراجعات فوری در نظر گرفته شده است. ضمناً اطاقهایی برای کارهای دفتری، انتظار و کمکهای اولیه و محلی برای استراحت پزشک کشیک در آن تعبیه شده است. برخلاف واحدهای دیگر درمانی بیمارستان که در قسمتهای مختلف منطقه متمرکز شده و در مدت ۸ ساعت خدمت معمول، روزانه کارکنان و خانواده آنان را معاینه و معالجه می‌نمایند، درمانگاه خارجی بیمارستان بطور شبانه‌روزی زیر نظر پزشکان متخصص، کارکنان و بستگان بیمار را که به آن درمانگاه مراجعه می‌نمایند مداوا و معالجه می‌کند. آمار مراجعین به این درمانگاه تا قبل از تجدید بنا بطور متوسط در شبانه‌روز ۱۵۰ نفر بوده است و طبق اظهار نظر رئیس بیمارستان پس از تکمیل درمانگاه آمادگی بیشتری جهت پذیرش بیماران داشت روی هم رفته درمانگاه مزبور دارای ۸ کلینیک تخصصی و کشیک شب است که توسط پزشکان متخصص اداره می‌شود.

لباسشویی بیمارستان: دستگاههای موجود در لباسشویی بیمارستان که جهت شستشوی لباسها و ملافه‌های بیماران اختصاص دارد، می‌تواند مصاف بر رفع نیاز بیمارستان کارآیی داشته باشد. این لباسشویی بسیار مجهز بوده و ساختمان و مکانیزم کار آن رعایت حداکثر نکات بهداشتی را ممکن می‌سازد.

واحد فیزیوتراپی: این بخش در ضلع غربی بیمارستان و دور از غوغا و رفت و آمد بیماران قرار گرفته و مجهز به همه‌گونه وسایل نو بوده و از حق نگذیریم خیلی هم تمیز ساخته شده است. بیماریهای عضلانی و مفاصل بوسیله این واحد درمان می‌شود و از طریق ادوات برقی، مکانیکی و غیره معالجه می‌گردد.

داروخانه‌ها: علاوه بر داروخانه مرکزی در قسمت درمانگاه مرکزی، تعداد ۹ داروخانه کوچکتر در درمانگاههای مربوطه نیز در منطقه و نواحی تابعه وجود دارد.

۲- درمانگاهها: بهداری شرکت ملی نفت مسجد سلیمان از سالها قبل تا کنون ۵ درمانگاه مجهز در نقاط مهم صنعتی و پرجمعیت، بمنظور تشخیص اولیه و مراجعات سرپایی کارکنان و خانواده آنان ساخته است که بیماران توسط پزشکان عمومی مورد معاینه و معالجه قرار می گیرند و چنانچه لازم باشد جهت بستری شدن به بیمارستان معرفی می شوند و اگر اظهار نظر ثانوی را توسط یک متخصص صلاح بدانند بیماران را به کلینیک های تخصصی مربوطه در مطب خارجی بیمارستان راهنمایی می کنند. هم اکنون بخاطر کمبود پزشک متخصص، اکثر بیمارانی که دارای امراض حاد هستند به اهواز اعزام می شوند. درمانگاههای مذکور توسط ۸ پزشک عمومی و دو دندانپزشک اداره می شوند که عهده دار کشیک شب در درمانگاه مطب خارجی بیمارستان O.P.D نیز می باشند.

این درمانگاهها در محل های زیر قرار دارند:

۱- درمانگاه کارکنان در میدان

۲- درمانگاه کارکنان در کنگه

۳- درمانگاه کارکنان در نفتون

۴- درمانگاه کارکنان در بی بی بان

۵- درمانگاه دندانپزشکی در میدان

با توجه به محل های سکونت کارکنان در نقاط مجاور این مراکز، خانواده کارکنان می توانند از خدمات بهداری و بهداشت در آن درمانگاهها استفاده نمایند. مضاف بر این درمانگاهها تعداد ۳ باب درمانگاه در لالی، نفت سفید و هفتکل نیز وجود دارد که هم اکنون بسته هستند. علاوه بر درمانگاههای مزبور یک باب درمانگاه صنعتی و یک مرکز مجهز مبارزه با سل نیز در منطقه مسجد سلیمان وجود دارد. هم اکنون اهالی بطور عموم با کمبود وسایل بهداشتی و درمانی مواجه هستند.

درمانگاه طب صنعتی در مسجد سلیمان: توسعه و پیشرفت سریع صنعتی و انوماسیون، مسائل جدید پزشکی را نیز به ارمغان آورده است که بایستی برای مقابله با آنها آمادگی کامل داشت بنابراین هماهنگی با تلاش فراوانی که در صنعت بمنظور ازدیاد محصول بعمل می آید کوشش برای متناسب ساختن خدمات بهداشت صنعتی کارکنان با این پیشرفتهای صنعتی نیز صورت می گیرد. با توجه بدانچه فوقاً اشاره شد در جهان امروز توسعه و پیشرفتهای صنعتی هیچ یک از ممالک پیشرفته و یا در حال پیشرفت بدون یک سرویس طب صنعتی مجهز، نمی توانند به هدفهای غائی و نهایی خود در راه توسعه و پیشرفتهای صنعتی نائل آیند، مگر آنکه سرویس طب

صنعتی را از اجزای لایف‌سک خود محسوب دارند. از این رو صنعت عظیم نفت ایران به داشتن سرویس مذکور که بتواند جوابگوی تضمین بالاترین درجه سلامت کارکنان این صنعت باشد، توجه خاصی معطوف نموده است. شرکت ملی نفت ایران ابتدا در سال ۱۳۳۷ اقدام به تأسیس طب صنعتی مناطق نفت‌خیز در مسجدسلیمان نمود. بدون شک این اقدام صنعت نفت در بالابردن نیروی انسانی و افزایش قدرت تولید و کم کردن هزینه‌های درمانی سهمی بسزا را تاکنون در بر داشته است.

روابط عمومی صنعت نفت مسجدسلیمان اعلام کرد، در راستای کمک به هموطنان ساکن در این شهر طی خردادماه سال ۱۳۶۹ شمسی ۴۴۴ نفر از بیماران غیرشرکتی از طریق ارگانها، ادارات و بیمارستان ۲۲ بهمن به بیمارستان شرکت نفت مراجعه و تحت درمان قرار گرفتند.

۳ - بهداشت : اداره بهداشت برای پیشگیری از بروز امراض و گسترش بیماریهای واگیردار اقدامات و فعالیت‌های وسیعی بعمل می‌آورد که در زیر مواردی از آن ذکر می‌گردد:

الف - طب پیشگیری: ۱ - سپاشی کلیه منازل، ادارات، کارگاهها و اماکن شرکت با مواد حشره کش.

۲ - نفت‌پاشی آبهای راکد بمنظور جلوگیری از انتشار بیماری مالاریا و امعاء لار و آنوفل.

۳ - توزیع داروهای پیشگیری از بیماری مالاریا.

۴ - مبارزه با بیماریهای عفونی و واگیردار.

ب - تزویقات استعفانلی همگانی: ایجاد مراکز ثابت و سیار بمنظور مصون نمودن کارکنان و خانواده آنان در مقابل بیماریهای مری.

ج - بهداشت مدارس: مبارزه با تراخم، معاینه دانش آموزان و درمان مبتلایان به کچلی و تراخم با اصول درمانی جدید و واکسیناسیون دانش آموزان در مقابل بیماریهای عفونی و واگیردار.

د - بهداشت محیط: ۱ - بازرسی مواد غذایی در فروشگاههای صنعت نفت.

۲ - بازرسی گوشت در کشتارگاهها. ۳ - بازرسی رستورانها و باشگاههای صنعت نفت.

۴ - بازرسی آب آشامیدنی کلیه نواحی. ۵ - مبارزه با مرض هاری.

۶ - بازرسی استخرهای صنعت نفت. ۷ - نظارت در کار تنظیفات داخلی و دفع فاضلاب.

لوله‌های فاضلاب شرکت نفت به محوطه‌ای در دره سبزآباد می‌رفت و در آنجا پس از زدن مواد شیمیایی و گندزدایی کردن، مواد رسوب نموده و آب گندزدایی شده ولرد دره سبزآباد می‌گردید و در اینجا نیز همیشه از طرف اداره بهداشت شرکت ملی نفت منطقه مسجدسلیمان، نفت‌پاشی

می‌شد تا از انتشار بیماری‌های ناشی از آبهای آلوده جلوگیری بعمل آید. مرکز مبارزه با مالاریا در خاورمیانه ابتدا در مسجد سلیمان احداث شده بود و از اینجا به سایر مناطق توسعه داده شد. این مرکز پیوسته معاینات مداوم و کاملی در مورد کارکنان شرکت و وابستگان آنها به عمل می‌آورد. در سالهای قبل واحدهای سیار مرکز مبارزه با سل به کلیه مناطق نفت‌خیز اهزام می‌شدند و متصدیان بهداشتی این مرکز مرتباً از مسجد سلیمان بوسیله هواپیما به اهواز، آبادان، آخاچاری، گچساران و خارکله عزیمت می‌نمودند و بیماران را در منازل خود عیادت می‌کردند تا نسبت به استفاده آنها از داروها و راهنمایی‌های لازم اطمینان حاصل نمایند. اداره بهداشت کارکنان منطقه با همکاری اداره بهداشت کارکنان حوزه قرارداد در مواقع مختلف برنامه‌هایی بستنطور آموزش افراد گروه‌های مختلف نظیر کارکنان مؤسسات، مواد غذایی شاگردان مدارس و خانواده کارکنان ترتیب می‌داد و با استفاده از فیلم، سخنرانی و سایر وسایل سمعی و بصری در بالا بردن سطح معلومات بهداشتی و آشنا نمودن آنها به اصول و نکات بهداشت فردی و اجتماعی، اقدامات لازم را عملی می‌نمود.

گشایش بهداری آموزشگاههای مسجد سلیمان: بامداد روز سه‌شنبه ۱۸ اسفند ۱۳۴۹ بهداری آموزشگاههای شهرستان مسجد سلیمان آهاز به کار نمود. در مراسم افتتاح واحد درمانی عزبور که با حضور رؤسای ادارات دولتی و صنعت نفت و اعضاء انجمن شهرستان و شهر مسجد سلیمان انجام گردید، آقای برزیده رئیس آموزش و پرورش مسجد سلیمان طی سخنانی از شرکت ملی نفت ایران که با واگذاری پاتسیون فردوسی به اداره آموزش و پرورش موجبات ایجاد در مانگاه و تسهیلات رفاهی بیشتر برای طبقه معلم نموده است، اظهار سپاسگذاری نمود.

آموزشگاه بهیاری مسجد سلیمان: در مسجد سلیمان یک واحد آموزشی پیشرفته و مجهز در جوار بیمارستان شرکت ملی نفت ایران وجود دارد که آموزشگاه بهیاری خوانده می‌شود. در سال ۱۳۵۰ دویمت دختر داوطلب تحصیل در آموزشگاه بهیاری مسجد سلیمان در مسابقه ورودی شرکت نمودند و متعاقب آن جلسه مصاحبه با شرکت کنندگان در مسابقه ورودی آبادان و مسجد سلیمان تشکیل گردید و در پایان ده تن از هر یک از شهرهای آبادان و مسجد سلیمان (جمعاً ۲۰ نفر) انتخاب گردیدند تا بعنوان کارآموز بهیاری، دوره آموزش مربوطه را در این آموزشگاه طی نمایند. میزان تحصیلات هر یک از شرکت کنندگان سیکل اول دبیرستان بود. امتحانات بوسیله کمیته آموزشگاه انجام می‌گردید و مصاحبه با حضور سه تن از اعضاء منصفه که مرکب از یک نفر از آموزشگاه، یک نفر از اولیاء بیمارستان و یک نفر نماینده که از طرف اداره پرسنل شرکت ملی نفت ایران معرفی می‌شد، صورت می‌گرفت. آموزشگاه بهیاری مسجد سلیمان

در سال ۱۹۵۹ میلادی تأسیس گردیده و آغاز به کار نمود. رئیس اولیه آن یک نفر متخصص آموزش فن پرستاری بود که از کشور انگلستان به همین منظور استخدام شده بود. فرد همکار دیگر این آموزشگاه خانم ماری مشی بود که قبلاً سمت $\text{Charge} = \text{Nurse}$ بیمارستان را داشت. در سال اول تأسیس جمع دانش آموزان آموزشگاه فقط ۱۴ نفر بود و در آن هنگام در خانه شماره ۶۷ که جهت سکونت آنان اختصاص یافته بود، زندگی می کردند و خانم ماری مشی به سرپرستی آنان انتخاب گردید. هدف آموزشگاه تهیه و تعلیم تعدادی پرستار مجرب و واجد شرایط جهت خدمت در بیمارستان بود. در چند سال قبل ظرفیت پذیرش دانش آموزان بهیاری از ۱۴ به ۲۰ نفر در سال افزایش یافت، به طوری که در هر فصل تحصیلی همیشه ۳۰ نفر دانش آموز سال اول و دوم در حال تعلیم دادن بوده که در سطح استانداردی عالی برای انجام خدمات بهیاری، سخت دست به کار آموزش بودند. مدیر اولیه آموزشگاه در سال ۱۹۶۳ میلادی از ایران عزیمت کرد. و بانو رالا در اوایل سال ۱۹۶۳ م. به جانشینی ایشان برگزیده شد. از ابتدای تأسیس، دروس آموزشگاه بطور دیکته تعلیم داده می شد و مربیان و آموزگاران آموزشگاه ضرورت داشتن کتب درسی مربوطه را به زبان فارسی جهت دانش آموزان عمیقاً احساس می کردند بطوری که آنان بتوانند با دسترسی به آنها از شرح کامل دائمی دروسی که باید بطور مداوم مطالعه نمایند برخوردار باشند. اولین کتاب درسی که مربوط به تشریح بود در سال ۱۹۶۶ م. آماده شد و کتابهای درسی دیگر که مربوط به داروسازی، جراحی و پرستاری عملی بود در پایان سال ۱۹۶۷ تکمیل گردید. پس از اینکه محتوا و اشیاء مضامین کتابهای نامبرده در بالا، مورد مطالعه و بررسی مقامات مسئول بیمارستان قرار می گرفت، ترتیب چاپ و مجله نمودن آنها به وسیله شرکت ملی نعت ایران داده می شد. که همزمان با آن کتابها و مواد درسی آن، در کلیه آموزشگاههای بهیاری سطح کشور تعلیم داده می شد. نحوه آموزش در آموزشگاه بهیاری بطریق (سیستم دوره‌ای) انجام می گردید. بدین ترتیب که دختران دانش آموز به دو دسته تقسیم می شدند، یکدسته در آموزشگاه تعلیم دیده و دسته دیگر در بخشهای مختلف بیمارستان به خدمت مشغول می گردیدند.

بدیهی است که دانش آموزان بهیاری به طور مداوم تحت نظارت دقیق پرستاران و مسئولان تعلیم دیده بیمارستان قرار داشتند. دانش آموزان در سال اول تحصیلی اصول پرستاری و در سال دوم دوره عالی پرستاری، دروس تخصصی، زبان و ادبیات فارسی و همچنین زبان انگلیسی را در سطح دهم دبیرستان تعلیم دیده و پس از امتحانات نهائی دانش آموزان ممکن بود تعلیمات درسی معینه را تا سال یازدهم ادامه دهند. به دختران دانش آموز طی سال تحصیلی آموزشی در دو نوبت

مرخصی چهار هفته‌ای استحقاقی داده می‌شد. سال ۱۳۵۰ کارکنان آموزشگاه بهیاری مسجد سلیمان که حقاً با دلسوزی و جدیت انجام وظیفه می‌نمودند عبارت بودند از: خانم والا، خانم نمرائز و دوشیزه توماسی. بدیهی است سرپرستان بخشها در مورد آموزش عملی و تجربی بهیاران، ماسی لازم را مبذول می‌نمودند و در پرورش آنان سهمی بسزا داشتند. عملیات پزشکی مانند بیشتر قواعد و نظامات هرگز ثابت نبوده و هرگاه تغییراتی در نحوه و طرز تکنیکها در بیمارستان بوجود می‌آمد، آموزشگاه بهیاری نیز بلافاصله بموازات آن تغییرات، نحوهٔ تعلیم خود را با آخرین اطلاعات و بتدوین روز منطبق می‌نمود. وقتی از مسئولین آموزشگاه در مورد روابط با دانش آموزان سوال گردید، متفق‌القول اظهار داشتند که: همهٔ ساله ۲۰ دختر دانش آموز به فرزندان ما اضافه می‌گردد. جای بسی خوشوقتی است که اینهمه تفاهم بین استاد و شاگرد در این آموزشگاه برقرار است.

هم‌اکنون آموزشگاه حضرت فاطمه (س) با ظرفیت (۹۰) دانش آموز جزو تجهیزات بیمارستان امام خمینی (ره) مسجد سلیمان است. این آموزشگاه سالانه ۳۰ نفر فارغ‌التحصیل بهیار تربیت می‌کند که عده‌ای از آنها در بهداری مسجد سلیمان و بقیه در بهداریهای مناطق نفت‌خیز و بیمارستان آبادان بکارگمارده می‌شوند. متأسفانه در سال ۱۳۵۶ این آموزشگاه به آبادان انتقال یافت و از این بابت بیمارستان مسجد سلیمان پیوسته با کسب و پرستار مواجه بوده است که خوشبختانه آموزشگاه مزبور مجدداً کار خود را از تاریخ ۲۸ آبان ۱۳۶۰ شروع کرد. این آموزشگاه دارای یکت سرپرست، سه مربی و با همکاری پزشکان و هیئتی ادارهٔ آموزش شرکت نفت و مربیان آموزش و پرورش شهرستان مسجد سلیمان فعالیت دارد.

آموزشگاه یادشده می‌تواند با پذیرش ۳۰ دانشجوی پرستاری در کنار دانش آموزان بهیار نیز توسعه یابد.

انتخاب کارآموز بهیاری در آموزشگاه مسجد سلیمان هر ساله شرکت نفت تعداد زیادی داوطلب از طریق امتحانات ورودی انتخاب می‌نماید تا دورهٔ سه سالهٔ آموزشگاه را طی نمایند و آنگاه در مناطق نفت‌خیز اشتغال ورزند. آزمون ورودی آموزشگاه بهیاری شهرستان مسجد سلیمان در شهریورماه ۱۳۶۷ با شرکت ۱۰۰۳ نفر داوطلب قبولی سوم راهنمایی و سیکل برگزار شد. در مدت تحصیل و کارآموزی در آموزشگاه بهیاری مسجد سلیمان، دانش آموزان جزو کارکنان شرکت محسوب نخواهند شد. دانش آموزان الزاماً در محل شبانه‌روزی بهیاران سکونت خواهند کرد و در دورهٔ تحصیل و کارآموزی، خوراکه، مسکن و لباس کار مناسب در اختیار آنان قرار داده خواهد شد. علاوه بر این در مدت تحصیل در آموزشگاه بهیاری ماهیانه

مبلغی برای مخارج متفرقه به دانش آموزان پرداخت می‌گردد. دوره تحصیل و کارآموزی در آموزشگاه بهیاری مسجدسلیمان سه سال است و در پایان دوره تحصیل در صورت رضایت اولیاء امور از حسن اخلاق و طرز رفتار و همچنین موفقیت در امتحانات نهایی که زیر نظر اداره کل امور پرستاری و مامائی وزارت بهداشت، اداره کل آموزش و توسعه مناطق نفت‌خیز و با نظارت اداره کل امتحانات وزارت آموزش و پرورش بعمل خواهد آمد، به فارغ‌التحصیلان گواهینامه پایان تحصیلات متوسطه داده خواهد شد. فارغ‌التحصیلان با توجه به احتیاجات شرکت در مسجدسلیمان و مناطق نفت‌خیز با سمت بهیار بعنوان کارمند رسمی به استخدام بهیاری و بهداشت شرکت نفت در خواهند آمد.

خانه پرستاران Nurse = Hostel: محوطه محصورى که دارای فضای سبز باصفا و طرب‌انگیز بوده و می‌تواند آسایشگاه شبانه‌روزی حداقل ۹۰ بهیار یا پرستار باشد. این مجموعه نیز جزو امکانات بهیاری و بهداشت منطقه مسجدسلیمان می‌باشد که در مجاورت بیمارستان امام خمینی قرار گرفته است. این آسایشگاه نیز همچون دیگر بناهای مسجدسلیمان به سبک معماریهای اروپایی ساخته شده و همه‌گونه امکانات رفاهی را دارا می‌باشد و دو طبقه است.

پانسیون وازی: این بنا که عملیات ساختمان آن از سالهای قبل آغاز شده بود، در تاریخ ۱۳۴۸/۱۰/۱۸ افتتاح گردید. بمنظور گشایش و استفاده از ساختمان نوساز شبانه‌روزی پرستاری در مسجدسلیمان پنجشنبه شب هیجدهم دی‌ماه ۱۳۴۸ شب‌نشینی دلپذیری در ساختمان مزبور برگزار گردید. این ساختمان که به سبک زیبا و بدیسی ساخته شده است، دارای ۳۰ واحد مسکونی مجهز به اتاق خواب، حمام، یک آشپزخانه کوچک و متعلقات آن از قبیل یخچال، خوراکی‌پز برقی و دیگر وسائل راحتی می‌باشد.

اتاق ناهارخوری و سالن نشیمن، همجوار با یک تراس مفرح و همچنین استخر شای مناسب از جمله ملحقات این ساختمان می‌باشد. شبانه‌روزی جدید پرستاران در زمینی به مساحت ۳۵۰۰ مترمربع که ۱۴۸۰ مترمربع از آن زیربنا می‌باشد، در مجاورت بیمارستان مرکزی مسجدسلیمان بنا گردیده است. عملیات ساختمان بوسیله پیمانکار و زیر نظر اداره مهندسی شرکت ملی نفت ایران باتمام رسیده است. در سال ۱۳۴۸ بانو مجایی تصدی امور داخلی شبانه‌روزی‌های بیمارستان را بهعهده داشتند.

این ساختمان که هم‌اکنون مورد سکونت عده‌ای از پرستاران بیمارستان است، می‌تواند علاوه بر محیط مسکونی بودن، به آموزش پرستاری و بهیاری تخصیص یابد.

حسب اطلاعات مکسبه، علیرغم وجود امکانات و تجهیزات فوق‌الاشاره، هم‌اکنون به علت

کمیود شدید پزشکی و کادر درمانی، متأسفانه از امکانات و تسهیلات موجود بهداری و بهداشت منطقه مسجد سلیمان بصورت حداقل استفاده می‌شود. اغلب بخشهای بیمارستان بسته و از بخشهای فعال نیز به ظرفیت بسیار کمتر از توان آنها استفاده می‌گردد.

- اغلب در مانگاهای تخصصی بدلیل عدم وجود پزشکی متخصص، تعطیل می‌باشند.

- آزمایشگاه مجهز این بیمارستان فاقد متخصص علوم آزمایشگاهی است.

- اطاق رادیوگرافی بعلت نداشتن متخصص رادیولوژی نمی‌تواند با ظرفیت کامل مورد استفاده قرار گیرد.

- تجهیزات مرکز مبارزه با سل بعلت عدم وجود پزشکی متخصص شرکنی هم اکنون مورد استفاده هلال احمر قرار می‌گیرد.

- تجهیزات فیزیوتراپی با استفاده از خدمات یک نفر تکنیسین فیزیوتراپی مورد استفاده قرار می‌گیرد. روی هم رفته از جمع امکانات و تسهیلات موجود در بهداری و بهداشت منطقه مسجد سلیمان فقط ۳۰ درصد استفاده می‌گردد.

آقای دکتر علی نهاوندی، اولین و قدیمی ترین متخصص چشم در بیمارستان صنعت نفت مسجد سلیمان می‌باشند. او تا سال ۱۳۵۱ تنها متخصص چشم در مناطق نفت خیز اهواز، آغاچاری، خارک، گچساران و مسجد سلیمان بود و از اینجا به سایر مناطق جهت معاینه و درمان بیماران اعزام می‌شدند. ایشان با اینکه سنش از ۸۰ سال گذشته ولی بسیار فعال و پرکار بوده و هنوز مشغول معالجه بیماران است. دکتر نهاوندی علاقه شدیدی به مردم مسجد سلیمان داشته و دارد و بیش از ۵۰ سال است که صادقانه در این شهر خدمت می‌کند. نویسنده از زحمات و خدمات فراوان ایشان تقدیر و سپاسگزاری می‌نماید.

اداره خدمات کارکنان منطقه مسجد سلیمان :

به موازات پیدایش نفت در منطقه مسجد سلیمان در سال ۱۲۸۷ خورشیدی و کشف تدریجی سایر مناطق نفتی دیگر، اندیشه خانه سازی و شاید بهتر بتوان گفت شهر سازی در مخیله مسئولان صنعت نفت ریشه گرفت قبل از این تاریخ، در شهرستان مسجد سلیمان که سالها مرکز مناطق نفتخیز بود، فقط یک خانه نسبتاً بزرگ در محله دپشت برج، وجود داشت که بر بالای کوهی واقع شده بود و یکی از جوانین در زمستان و بهار در آن سکونت می‌نمود و عشایری که برای چراندن احشام خود به این منطقه می‌آمدند در سیاه چادرهای خویش سکونت می‌کردند.

در آغاز فعالیت صنعت نفت، کارکنان محدود آن زمان در چادرهای مخصوص بسر می‌بردند، اما

هنگامی که وجود نفت به میزان تجارتمی محرز و تأیید گردید، لزوم خانه‌سازی و توسعه شهر و بالاخره راه‌سازی بین مسجد سلیمان و سایر مناطقی که بشاریج نفت در آنها کشف می‌شد، محسوس و ضروری گشت. از این رو ساختن مسکن و توسعه شهر سرعت آغاز گردید. فعالیت مربوط به تأسیسات شهری از اوایل سال ۱۹۰۹ میلادی آغاز شد. قدیمی‌ترین پیمانکاران راه‌سازی صنعت نفت مسجد سلیمان عبارتند از:

۱ - کریلایی بنیاد صالح ابراهیمی

۲ - رضاقلی بهادری شهنی (عظیمی)

۳ - آقاکیخاشیخ شهنی

۴ - مشهدی قاسم قاسمی نصیر

نخستین خانه‌ای که ساخته شد، بنگله دکتر یانگ بود که بر روی تپه‌ای واقع شده و اکنون محل دادگاه و دادسرای انقلاب اسلامی مسجد سلیمان است. مسجد سلیمان از لحاظ موقعیت طبیعی و وجود ناهمواریها، وضع بخصوصی داشته و از نظر اسلوب شهرسازی، شاید تنها شهری در ایران باشد که در دامنه تپه‌ها واقع شده و وجود تپه‌های متعدد و کمی زمینهای مسطح، پراکنندگی زیادی را در این شهر بوجود آورده که همین انفعال و دوری نقاط شهر از یکدیگر، باعث شده که بر وسعت آن روز بروز افزوده گردد و نواحی تازه بدان اضافه شود. حتی به بالاترین نقاط تپه‌ها نیز هجوم می‌برند که البته از این لحاظ مشکلاتی را برای مؤسسات برق و آب و فاضلاب بوجود آورده‌اند. با اینکه این شهر نوبنیاد بوده و ۸۷ سال است که از عمر صنعتی آن می‌گذرد، ولی هیچ اثری از اسلوب و روشهای جدید شهرسازی در آن به چشم نمی‌خورد که علت اصلی آن همانا ناشی از موقعیت جغرافیایی آن است که امکان اجراء برنامه‌های شهرسازی را نمی‌دهد و از نظر سبک ساختمان، دو چهره متضاد در مقابل هم قرار دارند. چهره نخست، نواحی مسکونی‌ای است که در اختیار شرکت نفت می‌باشد و برای کارکنان صنعت نفت ساخته شده و تا چندی پیش از مدرن‌ترین نوع مسکن در خاورمیانه بوده‌اند و به سبک و سیستم منازل نواحی صنعتی اروپا ساخته شده‌اند که همه مجهز و روی اصول بهداشتی ساخته شده‌اند. در حالی که منازل نوع دوم که متعلق به افراد غیرشرکتی است از نظر سبک ساختمان، مطابق با آداب و رسوم مهاجرین است و در بعضی موارد منظور از ساختن خانه فقط داشتن محلی بنام خانه بوده که زندگی و عمر خود را در آن سپری کنند و بعضی از آنها شاید برای یک نفر ناآشنا، تصوری از دوران «حجر» بوجود آورد.

بطور کلی اکثر منازل بومیان روی اصول معماری و تکنیک ساختمانی بنا نشده و بمراتب بدتر از نواحی اطراف شهرها می‌باشد.

شهری که دارای ۸۷ سال فرهنگ صنعتی بوده و اولین تأسیسات و امکانات تکنولوژی، خدماتی

و رفاهی خاورمیانه و بعضاً آسیا، در آن بنا شده و میلیونها دلار پول از آن خارج گشته، اکنون ساکنین در منتهای بدبختی بسر می‌برند. این وضعیت اسفناک را می‌توان با تک بیت زیر بیان نمود:

کاخ‌های مرتفع از نفت در لندن پیاست   لیک ایرانی به کوخ و دخمه‌ها کرده مقام
مجموع خانه‌های موجود در مسجد سلیمان، تعداد ۹۸۹ باب خانه کارمندی و ۱۶۲۴ باب خانه
کارگری و ۸ باب مهمانسرا، مهمانخانه و پانسیون مختلف می‌باشد. هم‌اکنون آقای سلطان
شهنی‌زاده رئیس اداره خدمات کارکنان می‌باشد.

وظایف این اداره حفظ و نگهداری کلیه ابنیه موجود شرکت نفت در سطح منطقه و در ضمن کار
فراهم کردن تسهیلات رفاهی کارکنان صنعت نفت و بسیاری از پرسنل سایر سازمانهای دولتی و
ارگانهای انقلاب اسلامی را بعهده دارد.

اداره خدمات کارکنان این منطقه از سه قسمت مجزا از یکدیگر تشکیل گردیده است که عبارتند از:
الف - تعمیرات منازل   ب - تدارکات   ج - خدمات اجتماعی

الف - تعمیرات منازل ،   Housing = Maintenance

مسجد سلیمان در آن زمان که مادر مناطق نفتخیز ایران بود، رشته کوههایی داشت صعب‌العبور،
سپرده به صبر و به همت سالیان دراز انزواء که بارانهای متناوب بر سنگستان‌هایش باریده و نف
خورشید سوزان بر آن تابیده، گیاهان وحشی در آن روئیده و بار دیگر خشکیده...

ساکنانش دام و دوانی بودند و گاهی شبانانی که برای چراندن اغنام و احشام خود به آن کوهستان
روی می‌آوردند که احياناً طعمه گورگان، پلنگان و خرسان می‌شدند!

بتدریج کوهها و دشتها خود را برای پذیرش پیامی از کاری تو، آماده کردند. حفاری، شهرسازی،
جاده‌سازی، خانه‌سازی و ایجاد تأسیسات در مخیله مسئولان این صنعت عظیم ریشه گرفت. ابتدا
کارکنان معدود اولیه‌اش در چادر می‌زیستند، آنهم با وسائل ابتدائی نیمه مجهز. توسعه کار
ایجاب کرد تا خانه‌سازی به سرعت پیشرفت کند. فیافه کوهستانهای خرم، طبیعت بکر زیبا،
درختان انبوه و گل بوته‌های سرسبز مسجد سلیمان بتدریج تغییر یافت و شکل و شمایل دیگر به
خود گرفت.

خانه‌هایی که در آن زمان ساخته می‌شد فاقد استاندارد مشخصی بود. در آن موفع هنوز صنعت
نفت اداره و سازمانی بنام اداره ساختمان نداشت، لذا چند باب خانه به تقلید از مبک متداول و
معمول شهرهای قدیمی خوزستان مانند شوشتر، دزفول و رامهرمز که در آنها سردابهایی نسبتاً

عمیق احداث گردیده، ساخته شد که از جمله می توان ساختمانهای شماره ۷ و ۸ که مرکز شرکت ملی نفت ایران است نام برد. کارکنان روزهای گرم تابستان را پس از فراغ از کار در آن می آرمیدند و از هوای مطبوع و متناسب با آن زمان استفاده می کردند.

این سردابها در شوشر و دزفول نامهای مخصوص دارند. سردابهایی که در عمق کم می باشند بنام شبستان نامیده شده و چنانچه حدود ۱۰ تا ۱۲ متر زیر زمین حفر شده باشند، شوادان (یا در اصطلاح محلی شوادون = Shavadoon) نامیده می شوند. هوای شوادون سرد و مطبوع است که روزهای داغ، بدون پتو و روپوش ضخیم نمی توان در آن خوابید.

در مسجد سلیمان تعدادی خانه وجود دارد که دارای زیرزمین می باشد و چون عمق آن زیاد نیست (سرداب) نامیده می شود. این زیرزمینها که هنوز بعضیها به آن (شوادون) می گویند اکنون به علت وجود برق، کولر و تهویه مطبوع، مورد استفاده اصلی قرار نمی گیرند و به انبار یا آبدارخانه تبدیل شده و به هر صورت بنحو دیگری مورد بهره برداری واقع گردیده است.

زیرزمین و بادبزن برزنتی بجای کولر و چراغ نفتی بجای نور الکتریکی

همانطوری که قبلاً ذکر شد خانه هایی که در آن موقع ساخته می شد، استاندارد معینی نداشت و چون کمپانی نفت در آن زمان هنوز اداره مطلق بنام منازل تأسیس نکرده بود، لذا ساختمان چند باب خانه را به پیمانکاران محلی واگذار نمود. اولین پیمانکاری که قرارداد خانه سازی با او منعقد گردید شخصی بود بنام (حاج محمدتقی هادیزاده) که بین اهالی به «نفتی» معروف شده بود. شرکت نفت پس از مدتی قرارداد دیگری هم راجع به ساختمان سازی با (آ. جاوربهداری) از طایفه جلیل و بزرگ شهنی منعقد نمود.

ساختمانهای اولیه صنعت نفت به سبک متداول آن زمان خوزستان، دارای دیوارهای بسیار قطور و اطاقهای نسبتاً وسیع بود، ولی نداشتن برق بخصوص در تابستانهای توانقرسای خوزستان فعالیت و پیشرفت امور را خاصه که در آغاز گسترش خود بود، دچار اشکال می نمود. از این رو به تقلید از سبک معماری متداول در شهرهای خوزستان در خانه های شرکت سردابهای نسبتاً عمیقی احداث نمودند که از جمله می توان ساختمانهای شماره ۷ و ۸ را در مسجد سلیمان نام برد. ساختمانهای مذکور پس از تغییراتی که در آنها داده شد، مرکز ادارات شرکت ملی نفت ایران در مناطق نفت خیز شده بود.

ایجاد هوای مطبوع در ادارات، بدین ترتیب بود که از سقف آنها بادبزنهای مخصوصی آویزان می کردند. اختراع این نوع بادبزن را منتسب به هندیها می دانند. این بادبزن بشکل مربع مستطیل و جنس آن از برزنت بود و به ابعاد تقریبی $1 \times \frac{2}{5}$ متر بود. در قسمت پایین بادبزن مقدار معینی

(جو) یا (سنگ ریزه) قرار می‌دادند تا سنگین شود و طنابی به آن آویزان می‌کردند و یک مستخدم در انتهای اطاق می‌ایستاد و بادبزن برزنتی را بطور منظم و یکنواخت می‌کشید و بدین ترتیب هوا به جریان می‌افتاد. برای تأمین آب سرد، آب را در مشک و کوزه ریخته، در سایه و در مجاورت هوا قرار می‌دادند و تا حدی که خنک و قابل شرب می‌گردید می‌نوشیدند. سرانجام با تأسیس کارخانه‌های برق و یخ‌سازی، بسیاری از این معضلات حل شد. آنچه گذشت دورنمایی بود از کارهای ساختمانی آن دوران.

منزل کارکنان کارخانه‌ها اغلب مجاور کارخانه یا کارگاه بنا می‌گردید و بیشتر بخاطر زودتر رسیدن به محل کار و جلوگیری از ازدیاد وسائط نقلیه صورت می‌گرفت. معمولاً در مجاورت کارگاهها، خانه سکونی زیادتر بوده و اغلب ساکنین این خانه‌ها وابستگی مستقیمی با کارخانه داشتند. مانند محله تمبی که صرفاً منازل کارگران و کارمندان کارخانه برق شرکت نفت آنجا بود و اکنون نیز به کارکنان برق همران و ارتش واگذار گردیده است. یا محله بی بی یان که عموماً کارکنان وابسته به کارخانه‌های تقطیر و گوگردسازی در آنجا است.

در مسجد سلیمان بنگله‌های شرکت نفت در اثر توجه و مراقبت منظره دلپذیری پیدا کرده، انواع اقسام گل و ریحان در باغها و کنار سبزیکاریها، صفا و طراوت مخصوصی را بوجود آورده بود. اکنون مشابه ساختمان مرکزی ادارات این منطقه را نمی‌توان در مناطق نفت خیز دیگر یافت، زیرا این ساختمان سراپا سفیدرنگ، قدیمی بوده و در حدود ۷۰ سال قدمت دارد و کارکنان منطقه آن را به طنز (کاخ سفید) می‌نامند.

بهر حال واحد تعمیرات منازل که بخشی از اداره خدمات کارکنان منطقه مسجد سلیمان می‌باشد، کار تعمیرات کلیه منازل متعلق به شرکت، اعم از آنهایی که مورد سکونت کارکنان قرار گرفته و یا ابواب جمعی سازمانهای دولتی دیگر در آنها سکونت دارند (بجز منازل تخصیص یافته به ارتش در سنوات قبل از انقلاب) و نیز کار تعمیرات تأسیسات و ادارات شرکتی موجود در منطقه را انجام می‌دهد.

این واحد برتریب از قسمتهای زیر تشکیل گردیده است:

الف ۱ - تعمیرات راه و ساختمان: این قسمت به صورت دو ناحیه تفکیک شده مشول تعمیرات منازل، ادارات و اماکن عمومی و غیره که در اختیار شرکت نفت، دوائر دولتی و ارگانهای انقلاب اسلامی است را یا کلیه کارهای تعمیرات ساختمانی منطقه از قبیل کارهای اضطراری، انتقالی و اساسی پیش‌بینی شده انجام می‌دهد. هم‌اکنون آقای اله مراد قاسم پور سرپرست واحد تعمیرات راه و ساختمان می‌باشد.

الف ۲ - تعمیرات راه و فاضلاب : این واحد در زمینه نگهداری و تعمیرات راههای داخلی و خارج از منطقه که در حدود ۲۳۰ کیلومتر شامل گذارلندر، هفتکل، نمره ۳، جاده‌های داخلی و همچنین نگهداری شبکه فاضلاب در سطح منطقه، انجام وظیفه می‌نماید.

هر وقت منبع نفت جدیدی کشف می‌شود یا چاه جدیدی حفر می‌گردد و یا عملیات توسعه در جایی صورت می‌گیرد، معنی‌اش این است که ما می‌بایست برای دسترسی به محل عملیات جاده‌سازی کنیم. جاده برای انتقال اسباب و لوازم و نیروی انسانی، جاده برای بازرسی، تعمیرات و عملیات دیگر. بنابراین جاده‌سازی که در شرکت ما توسط اداره مهندسی سیویل صورت می‌گیرد از فعالیتهایی است که دائماً در حال توسعه است.

در قدیم آقای آرکاس، مهندس مسئول راه‌سازی و پل‌سازی منطقه مسجدسلیمان و نواحی اطراف آن بود که اداره وی هم، در این منطقه قرار داشت.

مسجدسلیمان اولین شهری است در خاورمیانه که دارای سیستمهای لوله کشی آب و فاضلاب شده و بعدها با افزایش جمعیت نیز، شهرداری شهر مسجدسلیمان مجبور به تأمین آب آشامیدنی منطقه شهری شد و قبل از انقلاب به کمک صنعت نفت آب آشامیدنی اهالی نیز تأمین گردید و فاضلاب ساکن شهر نیز با اقدامات شهرداری به لوله‌های فاضلاب شرکت نفت وصل گردید.

از سال ۱۳۵۷ به بعد شهرداری با اخذ مبلغی از اهالی هر محله، اقدام به احداث کانالهای فاضلاب در اکثر نواحی شهر نمود و از این نظر مسئله بهداشت محیط زیست تا حدی حل گردید. در حال حاضر آقای علی شیر منجزی سرپرست این واحد می‌باشد.

پل تمبی : در سال ۱۳۰۷ پلی روی رودخانه شور تمبی نصب گردید که تقریباً محلی است که در بهار ناگهان تپه‌های رشته کوههای زاگرس مفروش از سبزه شده، قرمزی گل‌های آن سامان و غروب دل‌انگیزش منظره بسیار زیبایی دارد. اطراف پل تمبی بهاری با گل‌های وحشی خصوصاً گل لاله، شقایق و ترگس وحشی در میان تپه‌های فراوان دیده می‌شود. اینجا یکی از مناطق دیدنی فصلی مسجدسلیمان به شمار می‌رود.

پل لالی : در سال ۱۹۴۸ میلادی بر آن شدیم تا پلی روی رودخانه کارون بنا کنیم. این پل در حدود ۶۰ فوت از سطح آب ارتفاع دارد و بسیار زیبا است و راه ارتباطی خوبی می‌باشد.

پل نمره یک : پل فعلی نمره یک در سال ۱۳۲۶ ساخته شد. این شهر که بدلیل کوهستانی بودن به چند منطقه تقسیم شده است، دارای دره‌های بزرگ و خطرناکی است که در زمستان بر اثر ریزش بارانهای کوهستانی و سرازیر شدن سیلاب در این دره‌ها، عبور و مرور را بسیار مشکل می‌نماید. البته شاید در اعصار گذشته که مسجدسلیمان کوچکتر از زمان فعلی بود و هنوز اتومبیل نبود و

وسیله نقلیه تنها به چهارپایان محدود می‌شد، مشکلی این چنین وجود نداشت. اما با پیدایش نفت و آمدن اتومبیل نیاز به ساختن جاده‌های ماشین‌رو و پل احساس شد. لذا آثانی که بوی نفت را احساس کرده و خود را از آن سوی دنیا به این شهر رسانده بودند، برای به یغما بردن سرمایه مردم محروم، دست به کار شدند، جاده‌ها و پلها یکی پس از دیگری ساخته شد و مسجد سلیمان که تا آن زمان کمتر شباهتی به شهر داشت، رفته رفته چهره دیگری پیدا کرد. بهر حال لازم به ذکر است که پل قدیمی نمره یک در آغاز فعالیت‌های راه‌سازی احداث شد و بیش از هشتاد سال قدمت دارد. پل گذار لندرد، در سال ۱۳۴۳ راهی بطول ۱۷ میل از گذار لندرد واقع در شمال شرقی مسجد سلیمان به دشت اندیکا، از طرف شرکت سهامی اکتشاف و تولید نفت ایران در دست ساختمان بود.

راه مزبور دو میل پایین تر از تلمبه‌خانه آب گذار لندرد، در محلی که بقایای پلک پل بسیار قدیمی وجود دارد از رودخانه کارون می‌گذرد. در این محل ساختمان پلک جدید فلزی وجود دارد. طول این پل ۲۳۵ پا و دارای سه چشمه (دهانه) است که بترتیب از سمت جنوب ۷۵، ۹۰، ۸۰ فوت با یکدیگر فاصله دارند. کارهای ساختمانی این پل بوسیله شرکت ملی ساختمان که پیمانکار این پروژه بود و تحت نظر اداره ساختمان شرکت سهامی اکتشاف و تولید نفت ایران، بوسیله مهندسین و کارگران ایرانی انجام گردید. کارهای ساختمانی این پل در دیماه سال ۱۳۴۳ آغاز و در مهرماه سال ۱۳۴۴ از آن بهره‌برداری گردید. از این راه و پل جهت نقل و انتقال وسائل حفاری و تجهیزات لازم دیگر به منظور انجام عملیات حفاری اکتشافی در دشت اندیکا استفاده بعمل خواهد آمد. تا چند سال پیش عبور از رودخانه کارون در محل گذار لندرد، همچنان آبر بود و عشایر بختیاری همراه با ربه‌های خود سالیان متمادی از گذار لندرد به اندیکا و بالعکس با طولانی (کلک) ایاب و ذهاب می‌کردند. بعداً اینج جایگزین آن شد و امروزه پلی نصب شده که این امر را راحت نموده و دسترسی به اندیکا آسان شده است. پل قدیم گذار لندرد در زمان ساسانیان و بدست (خره‌زاد) مادر اردشیر بابکان که در آن دوران، وی اولین مهندس پل‌سازی زن در جهان بود، ساخته شده است.

وجود پل مزبور، موجب ایجاد ارتباط بیشتر و مستقیم اهالی بخش اندیکا که جزء حومه مسجد سلیمان بوده و در سال ۱۳۵۲ جمعیتی بالغ بر ۲۵ هزار نفر داشت، گردیده است. پلی از بتن مسلح : لوله ۶ اینچ چدنی خط فاضلاب که از طرف مالک‌کریم در مسجد سلیمان به تلمبه‌خانه فاضلاب کشیده شده بود، به جهت آنکه دره‌ای را در ارتفاع کوتاهی قطع می‌کرد، در دو نوبت بوسیله سیلاب سالهای ۱۹۶۸ و ۱۹۷۱ شکسته شد و از بین رفت.

تجربه‌ای که از دوبار انهدام آن بدست آمد، این بود که اولاً خط لوله فاضلاب می‌بایست دره را در ارتفاع بیشتری قطع نماید و ثانیاً حتی الامکان پایه عمودی جهت حمل آن در کف رودخانه کار گذارده نشود. به منظور فراهم نمودن این دو هدف، واحد تعمیرات راه اداره مستقلات شرکت ملی نفت ایران در مسجد سلیمان در شهریورماه ۱۳۵۱ پلی به شکل قوس از بتن مسلح در کارگاه مرکزی خود ساخت و سپس آن را به وسیله جرثقیل بلند کرد و به محلی که می‌بایست کار گذارده شود، حمل نمود و سپس آن را بر روی پایه‌های بتنی که قبلاً در محل ساخته شده بود سوار کرد. وزن قوس بتنی سهمی شکل $4/75$ تن بوده و این وزن اجازه می‌داد که جرثقیلی که انحراف بازوی آن نسبت به افق در حدود حداکثر ۶۵ درجه بود یراحتی آن را بلند و حمل کند. انتقال این قوس به نحو آریزان از بازوی جرثقیل انجام شد و در محل دو انتهای آن در داخل شکافهایی که در بلوک بتنی تعبیه شده بود جاداده شد و اطراف آن برای نگهداری بتن‌ریزی شد. دهته قوس ۷۰ فوت، حداکثر ارتفاع آن ده فوت، عمق آن ۹ اینچ و عرض آن ۱۵ اینچ بود و این عرض، کارکردن آسان و ایمنی کارگران را بر روی آن، جهت ادامه ساختمان و لوله‌بندی خط فاضلاب فراهم نمود و در نتیجه احتیاجی به ساختمان داربست دیده نشد.

آرماتورهای این پل بوسیله ۶ میل‌گرد ۳ اینچ تهیه شده بود که سه عدد از آنها در نزدیک سطح بالا و سه عدد در سطح پایین قرار داده شده و بوسیله ۷۳ عدد میل‌گرد ۳ اینچ که به شکل مستطیل خم شده بود بدین صورت فکسی از آرماتوربندی درآمد و در قالب جای داده شدند. قالب قوس به روی زمین مسطحی و در حالت افقی پیاده شد و از آجر ساخته شد و دو سطح درونی آن بوسیله گچ صاف و صیقل شد و بتن‌ریزی درون این قالب انجام گرفت.

پل مالک‌کریم: سالها گذشت تا در مسجد سلیمان چاه نفت به چاههای متعدد نفت تبدیل شد تا اینکه بالاخره نفت آن ته کشیده و به قولی کفگیر به ته دیگ خورد و یکباره شهر مسجد سلیمان به حال خود رها شد. بیشتر جاده‌ها و پلها همان ساخته‌های قدیمی بودند که با گذشت زمان فرسوده شدند، از جمله همین پل مالک‌کریم که دو قسمت شهر را به هم متصل می‌نمود. این پل که دیگر رمقی بر پیکرش باقی نمانده بود با راه افتادن سیلاب در سال ۱۳۶۱ یکباره از پای درآمد و به آهن پاره‌ای تبدیل گردید و بار مشکلات این شهر را دوچندان کرد. لذا پس از مطالعاتی که از سوی شرکت ملی نفت مناطق نفت‌خیز بعمل آمد، تصمیم گرفته شد، پلی با کیفیت و مشخصات استاندارد وزارت راه و ترابری به جای پل قدیمی احداث شود که پس از طراحی و تعیین مسیر پروژه مذکور، از طریق مناقصه به پیمانکاران واگذار و عملیات ساختمانی آن از اواخر سال ۱۳۶۲ با بودجه‌ای معادل ۸۰۰۰۰۰۰۰ ریال آغاز شد.

پل جدید مالکرمیم که در مرکز شهر واقع گردیده و همانگونه که قبلاً هم اشاره شد، باعث ایجاد ارتباط بین دو نقطه شهر می‌گردد از حاشیه ساختمان مرکزی شرکت نفت شروع و به ساختمان مهمانسرای شرکت نفت منتهی می‌شود. قابل ذکر است که جاده کمربندی مسجد سلیمان نیز در همین مسیر واقع شده است. این پل که ۵۰ متر طول دارد و از سه دهانه پانزده متری با ستونهای سنگی و بتنی تشکیل شده که دارای ۹/۲۰ متر عرض برای رفت و آمد وسائط نقلیه و همچنین پیاده‌رو جهت عبورین است. قابل ذکر است که عملیات طراحی و نظارت پروژه، کلاً توسط اداره مهندسی و ساختمان مناطق نفت خیز و از طریق اداره پروژه‌های راه انجام گرفته است. این پل در اواخر سال ۱۳۶۳ تکمیل و مورد بهره‌برداری قرار گرفت.

الف ۳ - عملیات منازل (امور منازل) Housing Operation

این واحد به دو قسمت واگذاری منازل و باغبانی و نظیفات تقسیم می‌شود: واگذاری منازل، عهده‌دار واگذاری منازل سازمانی به متقاضیان براساس ضوابط می‌باشد. نگهداری امتیازات و رعایت حق تقدم کارکنان از وظایف این شعبه است. در ضمن کار تحویل و تحول منازل در مواقع جابجایی کارکنان را نیز بر عهده دارد. نگهداری و بایگانی سوابق مربوط به منازل صنعت نفت در این قسمت صورت می‌گیرد. هم‌اکنون آقای علی احمدی مسئول این واحد می‌باشد.

باغبانی و نظیفات: کار احداث و نگهداری گلخانه‌ها، ایجاد مراتع سبز و ارائه خدمات باغبانی به کارکنان و محوطه‌های باغبانی و نظیفات اداری، تکثیر و توزیع نهال بین پرسنل شرکت نفت و ارسال آن به سایر مناطق را بر عهده دارد. ضمناً کار نظیفات ادارات و محوطه‌های مسکونی را نیز انجام می‌دهد. هم‌اکنون آقای عباس ابراهیم‌زاده مسئول این واحد می‌باشد.

الف ۴ - تعمیرات برقی: این واحد مسئولیت تعمیرات برق کلیه منازل، ساختمانهای اداری و تأسیسات شرکت نفت را عهده‌دار می‌باشد و علاوه بر این شبکه‌های توزیع برق شامل ۱۶۰۰۰۰۰ فوت کابل هوایی ۱۶۰۷۰۰۰ فوت خط زمینی و روشنایی خیابانهای محوطه شرکتی را بر عهده دارد. تعمیرات ضروری توسط این واحد بصورت روزانه انجام می‌شود، و همزمان با تعمیرات انتقالی و دوره‌ای منازل و ساختمانها و دیگر تأسیسات، تعمیرات برقی آنها نیز طبق برنامه تدوین شده انجام می‌شود. پروژه‌های تقویت شبکه برقرسانی از قبیل کابل‌گذاری و تعویض سیم‌پیچی موتورهای برقی تک‌فاز، سه فاز و سیم‌پیچی ترانسفورمرهای برقی سیم‌پیچی کمپرسورها و موتور فن‌های سه فاز و تک فاز دستگاههای خنک‌کننده و تعمیر اجاقهای برقی، جزء کارهای برنامه شده این واحد می‌باشد. در حال حاضر آقای شاپور عالیپور مسئول این واحد

می‌باشد.

الف ۵ - تعمیرات تهویه هوا و مکانیکی : این قسمت مسئولیت تعمیر کلیه ماشین آلات مکانیکی، تلمبه‌های فاضلاب، تلمبه‌های استخرها، دیگ بخار، لباسشویی، دستگاههای استریلایزر و کارخانه آسفالت‌سازی را ضمن رفع مشکلات روزانه بعهدہ داشته و تعمیرات کلی آنها را طبق برنامه انجام می‌دهند.

کارگاه مکانیکی دارای یک دستگاه ماشین تراش و دستگاههای دیگر می‌باشد که برای ساختن قطعات یدکی و رفع نیازهای فوری بکار می‌روند. تعمیرات تهویه هوا در تمام فصول سال بعطت ازدیاد کار، دارای وظیفه سنگین و متراکم می‌باشد. زیرا در تابستان راه‌اندازی و نگهداری دستگاهها و در زمستان تعمیرات اساسی و آماده کردن آنها با توجه به کمبود و نبودن قطعات یدکی، دستگاههای موجود را دو تا، یکی کرده تا بتوان به هر صورت مسکن ۱/۳۸۴ دستگاه کولر و ۱۰۴ دستگاه تهویه مطبوع و ۱۰۴ دستگاه سردخانه مختلف و ۲۶۳ دستگاه یخچال و ۲۰۶ دستگاه آب‌زدکن و دستگاههای تهویه و حرارت مرکزی، ادارات منازل، بیمارستان، درمانگاهها، باشگاهها و غیره را آماده بخمدت نماید. هم‌اکنون آقای بیگلر صالحپور مشول این واحد است.

الف ۶ - عملیات طرح و برنامه‌ریزی تعمیرات : این واحد مسئولیت طرح، برنامه‌ریزی و تعیین بودجه سالیانه ادارات و مهیا کردن مصالح مورد نیاز بموقع و تهیه هزینه‌های مالی و جلوگیری از مخارج بیهوده را بعهدہ داشته و نقش مفید و مؤثری در نظارت کامل بر مصارف بودجه ادارات و قسمتهای تعمیراتی دارد. در حال حاضر آقای پرویز ارجمند سرپرست این واحد می‌باشد.

تأثیر عوامل طبیعی در امر خانه‌سازی :

۱ - اثر توپوگرافی : توپوگرافی زمین تأثیرات مختلف و در عین حال مهمی را در امر خانه‌سازی و مسکن انسانی دارد. هرچه به ارتفاع اضافه گردد از تراکم مساکن کاسته می‌شود ولی موارد استثنایی نیز وجود دارد مانند آلپهای شمالی فرانسه که تراکم جامعه انسانی در آنها زیاد می‌باشد. پستی و بلندی در شکل ساختمان و مصالح مؤثر می‌باشند. چنانکه مصالح عمده مصرفی در ساختمانهای نواحی کوهستانی سنگ و گچ می‌باشد. در حالیکه در نواحی جلگه‌ای استفاده از گل و خشت رونق بیشتری دارد.

مهمترین عامل طبیعی در ایجاد واحدهای مسکونی مسجدسلیمان، وضع ناهمواریها است. زیرا

وجود تپه‌های متعدد و کمی زمینهای مسطح، پراکندگی زیادی را در نقاط مسکونی بوجود آورده است و سبب انفصال و گسیختگی این شهر شده است.

وجود این تپه‌ها سبب هجوم افراد به نواحی نسبتاً مسطح اطراف گشته است و پرتراکم‌ترین نواحی شهر را بوجود آورده‌اند، ولی بعداً نیز بعثت از دیاد جمعیت و کمبود زمینهای مسطح و هموار، مردم به نواحی مرتفع نیز روی آوردند و هر چند خانواده‌های در پای تپه‌های سکنی گزیدند و محله یا ناحیه‌ای برای خود بوجود آوردند که شیب مساکن در فستهای کوهستانی تا (۶۰٪) نیز می‌رسد. همچنین موقعیت کوهستانی سبب شده که مصالح عمده مصرفی، سنگ باشد.

۲- نور طبیعی: این عامل همچنان ژل مهمی را در بنای مساکن ایفا می‌کند. در نقاطی که آب و هوای سرد حکمفرما است خانه‌ها در معرض تابش نور خورشید قرار می‌گیرند و در مناطق گرم، سعی می‌شود که مساکن کمتر در معرض تابش مستقیم واقع شوند. مسجد سلیمان که در سال بیش از دو فصل ندارد که یکی فصل بارندگی و اعتدال هوا و دیگری فصل گرما و خشکی است، لذا سعی می‌شود که اطاقها مستقیماً در معرض تابش نور واقع نشوند که این امر در تقلیل دادن درجه حرارت داخل اطاقها در فصل گرما، سهم بسزایی دارد و اغلب اطاقها دارای دریچه‌هایی هستند برای استفاده از نور طبیعی در فصل اعتدال هوا و همچنین خانه را در جهت شمالی و جنوبی ساخته‌اند که در حدود ۸۰٪ از مساکن بدین ترتیب تا حدی ساکنین خود را از گرمای طاقت‌فرسای تابستان محفوظ می‌دارند. عامل دیگری که بوسیله آن با گرما مبارزه می‌کنند استفاده از کاهگل است که در تقلیل درجه حرارت بسیار مؤثر است.

۳- باد: این عامل در استقرار مساکن نقش مهمی دارد ولی اهمیت تأثیر آن در مناطق مختلف فرق می‌کند و در این ناحیه برای مصون ماندن ساکنین خانه از بادهای گرم و سوزان جنوب غربی که می‌وزند خانه‌ها را با دیوارهای بلند می‌سازند و برای برخورداری از باد شمال که مطبوع است خانه‌ها نیز در جهت شمالی جنوبی ساخته می‌شوند.

۴- بارندگی: این عامل طبیعی به سهم خود در نوع ساختمان و پراکندگی آن تأثیر بسزایی دارد. چگونگی آن را می‌توان از نوع ساختمانهای نواحی پرباران دریافت. لذا چون بارندگی این شهر اکثراً از نوع رگبار می‌باشد و در طول چند دقیقه بکجه مرتبه دریایی از آب جاری و همه جا را فرا می‌گیرد و این سیلابها به سوی دره‌ها سرازیر می‌گردند، لذا مردم برای جلوگیری از خسارات احتمالی این بارندگی و حفظ جان و مال خود، اکثراً بر روی نواحی نسبتاً مرتفع ساکن می‌شوند و بدین ترتیب از شر این بلای طبیعی، رهایی می‌یابند و همچنین ۳۷٪ از مساکن مسجد سلیمان مجهز به شیروانی هستند که راه دیگریست برای مقابله با بارندگی‌های این منطقه.

ساکنی که توسط شرکت نفت ساخته شده‌اند به چهار دسته تقسیم می‌شوند که خصوصیات هر گروه به این قرار است:

۱ - مساکن درجه یک: این مساکن بسیار مدرن و برای زندگی بسیار راحت و در عین حال مجلل بنا شده‌اند و دارای بیش از ۵ اتاق سکونی هستند که مساحت هر کدام بین ۱۲ - ۱۶ متر مربع می‌باشند همراه با کلیه وسائل لازم و مدرن امروزی بنا شده مانند دستگاههای تهویه مطبوع در زمستان و تابستان، آشپزخانه‌های مدرن و مجهز به گاز و اجاق‌های برقی، آب تصفیه شده و فاضلاب و سایر لوازم. همچنین در مقابل خانه‌های سکونی، محوطه‌های مخصوص سبزیکاری و گلکاری است. این خانه‌ها بصورت تکه تکه می‌باشند و با بوسیله حصارهای سبز یعنی درختان (موزد) بهم متصل و در طول یک خیابان و شبیه بهم هستند. این مساکن همه یک طبقه با پشت بامهای شیبه‌ای می‌باشند که اصطلاحاً در زبان محلی به آنها بنگله می‌گویند.

۲ - مساکن درجه دو: این مساکن نیز نسبتاً جالب و مدرن هستند و هر کدام دارای بیش از ۴ اتاق سکونی به مساحت ۱۲ - ۱۴ متر مربع و سایر ضمیمه‌ها مانند انبار و غیره می‌باشند و به کلیه وسائل لازم و مدرن امروزی مانند دستگاههای تهویه مطبوع در زمستان و تابستان و آشپزخانه‌های مدرن و مجهز به اجاقهای برقی و آب تصفیه شده مجهز می‌باشند. این مساکن نیز بصورت خانه‌های تکه تکه در امتداد خیابانهای آسفالت شده قرار دارند و اصولاً خاتمی دیده نمی‌شود که به خیابان راه نداشته باشد و این مساکن نیز یک طبقه بوده و فقط چند سری از این خانه‌ها در ناحیه نفتک به صورت آپارتمان دو طبقه ساخته شده‌اند. چنین مساکنی نیز دارای باغچه‌هایی برای گلکاری و سبزیکاری و تقریباً شبیه به هم هستند.

۳ - خانه‌های درجه سه: این مساکن قبلاً به کارکنان جزء و دون پایه شرکت نفت داده می‌شد و تعدادشان بسیار زیاد و در کلیه نواحی با شدمتند که بیشتر در ناحیه چشمه علی و میدان قرار دارند. هر کدام از این واحدها بین ۳ تا ۴ اتاق با مساحت ۱۲ متر مربع و وسائل مختصری مانند یک آشپزخانه مجهز به گاز، آب لوله کشی، حمام داخلی، فاضلاب و یکی دو انبار که برای اکثر خانواده‌ها کافی نیست را دارا می‌باشند. این مساکن نیز سقف آنها هلال مانند بوده و بصورت تکه و در کنار هم ساخته شده‌اند.

۴ - مساکن درجه چهار: این مساکن متعلق به کارگران است و نسبت به سه نوع قبلی دارای وسایل ابتدایی هستند. در این مساکن حتی راه نسی برای ساکنین در نظر گرفته نشده و اغلب دارای یک یا دو اتاق به مساحت ۱۲ متر مربع با یک پنکه سقفی برای استفاده در تابستان گرم و سوزان و یک آشپزخانه با لوله کشی گاز طبیعی می‌باشد.

مساکن کارکنان شرکت نفت اجاره‌ای است. پرسنل کرایه آن را ماهیانه به صنعت نفت پرداخت می‌کنند و از دستمزد آنها کم می‌شود و این نسبت به نوع منزل‌ها و مقام افراد ساکن فرق می‌کند. مساکنی از شرکت به کارکنان ادارات دولتی داده شده که اینها نیز ماهیانه مقداری وجه بابت کرایه پرداخت می‌نمایند.

مواد سوختی و تولید حرارت در مساکن: در منازل و مساکن ساخت کمپانی نفت نسبت به موقعیت و مقام افراد در این صنعت از وسایل و مواد سوختی مختلف استفاده می‌شود. مثلاً خانه‌های درجه یک مجهز به کولرهای گازی و اجاق گازهای مدرن و دستگاه تهویه و ارکاندیشن می‌باشد و همچنین از گاز طبیعی که مقداری از مواد آن تصفیه می‌شود در خانه‌ها استفاده می‌گردد. اولین ناحیه‌ای که در خاورمیانه از لوله کشی برای سوخت و تولید حرارت در مساکن آن مورد بهره‌برداری قرار گرفته، مسجد سلیمان بود. در خانه‌های درجه ۲ و ۳ شرکت نفت نیز بخاریهای برقی و آشپزخانه‌های مجهز به گاز لوله کشی شده برای رفاه کارکنان وجود دارد.

تسهولات بازار: در آغاز پیدایش صنعت نفت در این شهر بازار نیز مانند سایر وسایل وجود نداشت و تعدادی خرده‌فروش در محل شهرداری فعلی مسجد سلیمان، یعنی جنب چاه شماره یک وجود داشت که نمی‌توانست جوابگوی احتیاجات مردم باشد و از طرفی شرکت نفت تا سال ۱۹۲۶ میلادی حاضر به ایجاد ارتباط با اقتصاد و بازرگانی کشور نبود و مایحتاج کارکنان خود را از خارج وارد می‌نمود و در دسترس آنها قرار می‌داد. چون زمینها تحت اختیار شرکت نفت بود و کسی اجازه ساختمان‌سازی را نداشت و از طرفی اولیاء امور ملاحظه کردند که جمعیت در حال افزایش است و احتیاج آنها به این نیرو است که آنها را به این سو گسیل داشته، لذا با سرمایه شرکت نفت یک سری مغازه سرپوش‌دار در سال ۱۹۲۶ م. ساخته شد و به کسانی که مایل به امر خرید و فروش و تهیه مایحتاج مردم بودند اجازه داده شد.

در این مرحله سیل اصفهانی‌ها، دزفولی‌ها، شوشتری‌ها بطرف مسجد سلیمان برای امور مغازه‌داری جاری شد. بدین ترتیب اولین هسته مرکزی دادوستد در این شهر بوجود آمد و کم‌کم با افزایش جمعیت و بالارفتن قدرت اقتصادی صاحبان مغازه‌ها، بر وسعت بازار افزوده گشت و قسمتهای دیگری بنام بازار شوشتریها، بازار کاروانسرای کلنگه، بازار نو، بازار مصدق و بازار سبزی‌فروشا احداث گردید و تا سال ۱۹۶۱ م. تعداد مغازه‌هایی که توسط شرکت نفت ساخته شد به ۱۸۶ باب رسید و بقیه توسط مردم و یا با اجازه از شرکت نفت ساخته شد. هم‌اکنون پولی که از کرایه مغازه‌های شرکت نفت بدست می‌آید تحویل حوزه علمیه مسجد سلیمان داده می‌شود تا به مصارف آن حوزه و طلاب برسد. همانطوری که قبلاً یاد شد، از زمانی که راههای ارتباطی بین

مسجد سلیمان و سایر شهرها و مناطق احداث گردید، عده‌ای بازاری، بیکار و المراد متفرقه از قبیل اصفهانی، دزفولی، شوشتری، ارمینی و غیره وارد مسجد سلیمان شدند و ابتدا به امور مغازه‌داری، بازرگانی و سپس به کارهای خدماتی در صنعت نفت اشتغال ورزیدند و مالیات متبادی در این دیار و خطه زرخیز طلای سیاه، جولان نموده و استفاده‌های زیادی برده‌اند، تا جایی که با بختیارهای مالک محل، وصلت نموده و در پناه این صنعت، خود و فرزندانشان به جاهای بالایی رسیدند. اکنون می‌بینیم بجای اینکه خیر و برکت این صنعت به بختیارهای دلاور برسد به اقوام دیگر رسیده است و آنها با کمترین فعالیت مفید، سرمایه‌ها بدست آوردند.

مسجد نمره یک: مسجد نمره یک که به (مسجد جامع) معروف است از همه مساجد شهر بزرگتر و عمر آن بیشتر است. اولین مسجدی است که بعد از اسلام در این شهر ساخته شده و حدود ۵۰ سال قدمت دارد. کلیه مراسم مذهبی و سوگواریه‌ها در این مکان برگزار می‌شود. این مسجد با کمک شرکت نفت ساخته شده است و اکثر پرسنل قدیمی صنعت نفت، مبلقی برای احداث آن اهداء کردند. ابتدای بنای مسجد جامع نمره یک با توجه به کتیبه آن ۱۳۲۵ شمسی می‌باشد.

کلیساها: در این شهر دو کلیسا وجود دارد که یکی متعلق به ارامنه واقع در نمره چهل و دیگری در ناحیه چشمه علی و متعلق به اروپائیان می‌باشد. که به طرز بسیار باشکوهی ساخته شده‌اند. این کلیساها با کمک شرکت نفت بنا شده‌اند.

قبرستانها: قبرستان نفتون که اداره آن با شرکت نفت و مخصوص کارکنان این صنعت و وابستگان نزدیک آنها بود. این قبرستان دارای باغچه‌های گل‌کاری و درختان زینتی است که هزینه این اقدامات را شرکت نفت پرداخت می‌کرد. اگر کسی غیر از افراد آن شرکت، در این گورستان بخاک سپرده می‌شد، بایستی در قبال هر آرامگاه تا قبل از ۱۳۵۰ شمسی یکصد تومان پرداخت می‌کرد. در کنار قبرستان مسلمانان در نفتون گورستان ارمینی‌ها نیز قرار دارد که آن هم بسیار مجهز است و گورستان اروپائیان نیز در منطقه نفتک قرار دارد. در این شهر دو قبرستان بسیار بزرگ وجود دارد که یکی در ناحیه کلنگه و دیگری در منطقه چهاربیشه واقع است.

وجه تسمیه منطقه «آفرمینی» :

در قدیم ایلام در کنار گاراژ شرکت نفت مسجد سلیمان، اداره‌ای واقع شده بود که / Field Road / Maintenance / And / Building یا تعمیرات راه و ساختمان منطقه خوانده می‌شد.

در ادبیات انگلیسی قانون است که کلمات را به اختصار بیان می‌کنند. با توجه به این مسئله

انگلیسی‌های ساکن در این شهر، لغات مذکور را هم بصورت F.R.M - and - B (اف . آر . ام . آند . بی) اداء می‌کردند.

بختیاربهای محل هم به تبعیت از آنها این کلمه‌ها را به شکل ساده و با تلفظ محلی یعنی آفرمبی بر زبان جاری می‌ساختند و آن را ترویج می‌دادند. بعدها منازل شخصی در اطراف آن اداره، بنا گردید و مردم شروع به ساختمان‌سازی کردند و به این طریق نام محله مذکور از اداره فوق‌الاشاره گرفته می‌شود.

با این توضیحات مختصر بر شما خوانندگان ارجمند آشکار می‌گردد که اکثر مناطق شهر مسجد سلیمان که نامی بیگانه بر خود دارند، وجه تسمیه‌شان اینگونه است.

واگذاری منازل مسکونی شرکت: همانطوری که در سطور گذشته مندرج است با توجه به قدمت تاریخی منطقه مسجد سلیمان از نظر عملیات صنعت نفت، در طول سنوات فعالیت آن، امکانات رفاهی متعددی ایجاد گردیده، بطوری که نه فقط کارکنان شرکت در طول مدت خدمت می‌توانستند از آن امکانات بهره‌مند شوند، بلکه بعلت وسعت آنها، امکان ارائه خدمات رفاهی به کارکنان سازمانهای دولتی دیگر و حتی اشخاص ثالث نیز وجود داشته است. این تجهیزات و امکانات نوعاً بیشتر به لحاظ استقرار مرکزیت عملیات در آن منطقه ایجاد شده بود، لکن بعضاً شمول عام استفاده از آنها فراهم گردیده، بطوری که بعدها پس از محدود شدن عملیات و بالتیجه کم شدن پرسنل شاغل در آن منطقه کماکان تهیه و تدارک لوازم و نگهداری امکانات و تجهیزات مزبور توسط شرکت نفت استمرار گردید. شرکت نفت از اوائل سال ۱۳۴۷ و حتی قبل از آن تا اواخر سال ۱۳۵۰ بتدریج عده‌ای از کارکنان شاغل خود را از مسجد سلیمان به سایر نقاط نفت‌خیز دیگر انتقال داد. بدنبال انتقال کارکنان تعداد زیادی از منازل شرکتی خالی از سکنه شد و لازم بود جهت نگهداری آنها مورد سکونت قرار گیرند. از طرفی در پی اقدام ارتش در مورد توسعه عملیات خود، منازل مسکونی نسبتاً زیادی جهت تخصیص به کارکنان آن سازمان مورد نیاز قرار گرفت و بالتیجه حدود ۱۰۰۰ واحد مسکونی در نواحی چشمه علی، چهارپشه، نفتک و بعضاً در سایر نواحی به کارکنان ارتش واگذار گردید. علاوه بر تخصیص منازل به شرح فوق تعدادی از ساختمانهای اداری نیز به دلیل عدم نیاز شرکت به آنها، به سازمان مزبور و سایر سازمانهای دولتی واگذار گردید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی دامنه واگذاری منازل شرکتی به کارکنان سازمانهای دولتی دیگر وسیعتر شد و سازمانهایی نظیر شهربانی، دارائی، آموزش و پرورش، فرمانداری، دادگستری، سپاه پاسداران، و... هر کدام به تناسب درخواست خود و باقی بودن منازل خالی، تعدادی از منازل مورد بحث را جهت تخصیص به کارکنان بمنظور استفاده از آن بعنوان

اداره در اختیار گرفتند. با توجه به مراتب فوق، روشن می‌گردد، در حدود ۱/۲۸۸ باب منزل از جمع ۲/۶۹۳ منازل مسکونی شرکت نفت در منطقه مسجد سلیمان در اختیار سازمانهای دولتی دیگر قرار گرفته و در میان استفاده کنندگان از منازل مسکونی شرکتی، عمده سهم نصیب ارتش گردیده است. در سالهای آخر قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، ارتش کار احداث تعداد زیادی از منازل سازمانی جهت واگذاری به کارکنان خود را شروع نمود و پس از یک توقف تقریباً کوتاه بعد از انقلاب به ادامه کار احداث مبادرت نموده است. در جلساتی که با شرکت مسئولین ارتش در شهرستان مسجد سلیمان تشکیل گردیده، آمادگی تخلیه بعضی از منازل شرکتی واگذاری شده به آنان به تناسب اتمام ساختمانهای در حال احداث از مسیر اداری و با رعایت تشریفات خاص صدور دستور اعلام شده و اضافه نمودند، نظر به اینکه ارتش درصدد توسعه عملیات مربوط به خود در بخشهایی از شهرستان مسجد سلیمان می‌باشد، چنانچه امکانات اعیان مجدد فعالیتهای شرکت در این منطقه مورد نظر قرار گیرد، در خصوص تخلیه تعدادی از منازل شرکت و نیز ساختمانها و اماکنی که بعنوان ادارات به آنها واگذار گردیده، همکاری وسیعی بعمل خواهند آورد.

مشخصات ساختمانهای شرکت نفت قبل از واگذاری به دولت :

نام	محل	دو قدیم
۱ - دبیرستان نوروز	میدان	باشگاه هندیها بود
۲ - دبیرستان محمدرضا سابق	سبز آباد	هاستل کارکنان هندی بود
۳ - دبستان پروین اعتصامی	چشمه علی	مسجد هندیها بود
۴ - پاسگاه تمبی	تمبی	برای مستحفظین بختیاری ساخته شده بود

• کارخانه گچ سازی «Gatch Plant»

این کارخانه در بین محلات مالکیریم و هشت بنگله واقع شده و وابسته به واحد راه و ساختمان صنعت نفت بود. کارخانه فوق در سال ۱۹۳۰ م. از انگلیس خریداری شد، سپس نصب گردید و شروع به فعالیت نمود. هدف از احداث آن، تهیه گچ ساختمانی برای مصارف داخلی صنعت، در نواحی مختلف مناطق نفت خیز بود. در اوایل، پیمانکاران کارخانه گچ سازی آقایان الله دادمنجری، حیات فدائی و فرهادخان سرداریان بودند. این افراد، گچ را بوسیله مواد مضره از کوه استخراج می‌کردند. سپس توسط کارگران خود و با وسایلی همچون گاری، ارابه یا واگنهای خط آهن، تا جایگاه ویژه دستگاه خوردکننده «Crusher» حمل می‌کردند. باید یادآور شد که سالهای منمادی، آقای مهدی اسفندیار شمی پور مسئول دستگاههای مکانیکی کارخانه

گچ سازی بودند.

این کارخانه دارای دستگاه سنگشکن بود. در این قسمت گچ بوسیلهٔ تسعة نقاله، خرد می‌گردید و بعد آسیاب می‌شد و در گوره ۷۵ درجه حرارت می‌دید. سپس با اضافه نمودن دو ماده شیمیایی به محل مخزن، برده می‌شد و نهایتاً آن را پاکت‌گیری و حمل می‌نمودند. مرغوبیت گچ آن هم مطابق با استاندارد جهانی بود. واحد مذکور دو نوع گچ تولید می‌کرد:

۱- گچ زبره، (Coarse - Gatch)

۲- گچ نرم، (Fine - Murite)

از این دو نوع، فقط گچ نرم پاکت‌گیری می‌شد و گچ زبره توسط کامیون و بصورت «فله» حمل می‌گردید. تعداد کارگران شرکت مجموعاً در سه نوبت ۲۴۱ نفر بودند و در هر شیفت ۸ Shift نفر به کار مشغول بود. اگر کارخانه در سه نوبت فعالیت می‌نمود، قادر بود نیاز صنعت نفت را در جنوب تأمین نماید و در سه شیفت ۷۵ تن گچ تولید می‌نمود.

گچ تولیدی به کلیه مناطق نفت‌خیز جنوب و آبادان، براساس نیاز حمل می‌گردید. قطار مسجد سلیمان دارای واگن‌های مخصوصی برای حمل و نقل تولیدات کارخانه گچ سازی بود و حتی گچ تولیدی این کارخانه به کریت و بقیه شیخ‌نشین‌های خلیج فارس، صادر می‌شد.

در ابتدا و قبل از تأسیس خط آهن، گچ مورد نیاز کارخانه، پس از استخراج از معدن بوسیلهٔ «مخمل» و چهارپایان به جایگاه ویژه دستگاه خردکننده حمل می‌شد. رؤسای قدیمی این کارخانه عبارتند از:

۱- آقای میلر - انگلیسی

۲- آقای میکرتون - ارمنی

۳- آقای کایرز - انگلیسی

۴- آقای آلبرت دوروریان - ارمنی

۵- آقای اسدالمخمی - ایرانی

این کارخانه بین سالهای ۱۳۴۹ ش. تا ۱۳۵۰، به علت فرسوده شدن و عدم نیاز، به مزایده گذاشته شد و به فروش رسید. سپس وجوه حاصله به حساب شرکت نفت واریز گردید.

• کارخانه شن‌شوئی، (Shingle - plant)

این کارخانه در ناحیه تمبی واقع بود، حدوداً در پانصد متری بالای پل تمبی و در نزدیکی کاله‌ای موسوم به «گیزدو» قرار داشت. شن‌شوئی تمبی در سال ۱۹۴۶ م. از انگلستان خریداری شد و در سال ۱۹۴۷ م. شروع به راه‌اندازی آن نمودند و جزء تأسیسات واحد راه و ساختمان شرکت

نفت محسوب می‌شد.

هدف از احداث آن، تهیه چهار نوع ریگ، به ابعاد مختلف (۳)، (۱)، (۱-۱)، (۲)، اینچ و یک نمونه دیگر هم ریگ نخودی Pea - gravel و یک نوع ماسه شسته بود. این نوع مصالح، هم برای مصارف راه‌سازی و هم ساختمان‌سازی بکار می‌رفت. این کارخانه در مدت ۲۴ ساعتی که فعالیت مستمر داشت، جمعاً دوپست و چهل تن شن و ماسه تولید می‌کرد. تقریباً مواد آن ۸۰ درصد مرغوبیت داشت.

کل پرسنل آن با نگرهبانان، ۱۶ نفر بود. کارخانه فوق در صورت نیاز مبرم صنعت نفت، بصورت نوبت‌کار فعالیت می‌نمود. همانطوری که گفتیم، نوبت‌کاری این کارخانه بستگی به نیاز شرکت داشت، ولی یک نوبت‌کاری در روز مستمراً ادامه داشت.

در سالهای اولیه تأسیس کارخانه مذکور، نگرهبان‌های آن از بین بومیانی که مالک محلی بودند انتخاب و به کار گمارده می‌شدند. بعدها گاردیهای شرکت نفت با لباس ویژه خویش، جایگزین آنها شدند. پیمانکار شن‌شویی تمبی، یکی از افراد طایفه نصیر بنام ملاحفظ‌الله اشرافی‌پور بود. رؤسای قدیمی این کارخانه عبارتند از:

۱ - آقای کانرز (انگلیسی)

۲ - آقای آلبرت دوروریان (ارمنی)

۳ - آقای اسد الحسینی (ایرانی)

بهر طریق، چون مخارج این کارخانه برای شرکت گران تمام می‌شد و کارمزد پرسنل آن هم مبلغی سرسام‌آور می‌گردید، لذا شرکت تصمیم گرفت این واحد را به مزایده گذارد و به فروش برساند. شن‌شویی تمبی در سال ۱۹۷۳ م. برچیده شد.

کارخانه آسفالت (Asphalt plant)

این کارخانه در ناحیه تمبی و در نزدیکی واحد شن‌شویی سابق شرکت نفت واقع است. کارخانه آسفالت در سال ۱۹۴۶ م. از کشور انگلستان خریداری شد و در سال ۱۹۴۷ م. آن را همراه با کارخانه شن‌شویی شروع به راه‌اندازی نمودند. واحد فوق وابسته به قسمت راه و ساختمان صنعت نفت بود.

هدف از احداث آن، تهیه آسفالت برای جاده‌های صنعت نفت در مسجدسلیمان و سایر مناطق نفت‌خیز بوده است. این کارخانه با حداکثر ظرفیت و در هر ساعت ۸ تن آسفالت گرم تولید می‌نمود. مواد آن با مرغوبیت عالی و مطابق استاندارد جهانی تهیه می‌شد.

در این واحد تعداد شش نفر کارگر به صورت یک نوبت کار فعالیت داشتند. پیمانکار کارخانه

آسفالت صنعت نفت مسجد سلیمان شخصی به نام آحسین علی محمدی بود.

در جاده‌های قدیم، شن توسط افراد بومی، کوبیده می‌شد و بعد نفت کوره را می‌پاشیدند و نهایتاً توسط غلطک دستی هاون‌مانندی که دو نفر در دو طرف آن قرار می‌گرفت کوبیده می‌شد. بعدها جاده‌سازی بدین شکل بود که اول قیر را می‌پاشیدند، سپس نوعی شن را که بنام Pea gravel (شن نخودی) می‌خواندند، توسط نیروی انسانی بر روی آن تسطیح می‌کردند.

جاده‌های بیرون شهری و چاهها، بدین صورت بود که فقط نفت کوره یا قیر را بر روی زمین تسطیح شده می‌پاشیدند تا عملیات صنعت نفت گسترش یابد و نهایتاً رونق گیرد.

پس از اینکه جاده‌سازی از حالت *by - hand* خارج گردید، شرکت نفت از دستگاهی موسوم به میکسر آسفالت *Mixer* استفاده می‌کرد.

در حال حاضر بقایای این کارخانه در ناحیه تمپی موجود است و به علت کاهش عملیات صنعتی در مسجد سلیمان و عدم نیاز صنعت نفت، از آن بهره‌برداری نمی‌شود و بصورت متروکه باقی مانده است. لازم به ذکر است که کارخانه فوق تا ابتدای انقلاب اسلامی فعالیت داشت. با نگاهی گذرا به گذشته عملیات جاده‌سازی و آسفالت‌سازی مسجد سلیمان، انسان به طالت‌فروسا بودن تلاش اسلاف و قدمای این صنعت و نکاپوی اقوام پیشین خود، پی خواهد برد.

Commissary

ب - تدارکات

فعالتهای قسمت تدارکات در منطقه مسجد سلیمان عبارتست از: تهیه و توزیع جیره کارگران منطقه، مهیا نمودن خواروبار و مواد غذایی جهت بیمارستان، پانسیون‌ها و مهمانسراها، همچنین تهیه و توزیع بیخ در تابستان جهت ادارات درخواست‌کننده، هماهنگی نمودن کار مهمانسرا و برنامه‌های غذایی با سایر مناطق، تهیه گزارش آمار ماهیانه و مخارج بازدهی آنها و ارائه خدمات به کارکنان مأمور در منطقه مسجد سلیمان که بصورت موقت در مهمانسراها سکونت می‌پذیرند. این واحد یکی از فعالترین واحدهای خدمات کارکنان در سنوات گذشته بوده و علیرغم تعداد زیاد کارکنان منطقه و مأموریت‌های فراوان پرسنل سایر مناطق به مسجد سلیمان بخوبی می‌توانسته از عهده ارائه خدمات برآید. مهمانسرای مسجد سلیمان یا عمارت شاه‌نشین، یکی از قدیمی‌ترین ساختمانهایی است که در این منطقه ساخته شد و اولین مهمانسرای مجهز خاورمیانه می‌باشد که دارای ۱۳ اتاق دو تخت‌خوابی می‌باشد و در گذشته روزانه بطور متوسط، از ۲۲ نفر مهمان صنعت نفت پذیرایی می‌نمود. مهمانخانه کارمندان ارشد در محوطه میدان واقع شده و با تغییراتی که در سال ۱۳۴۸ در ساختمان آن داده شد ۱۳ اتاق دو تخت‌خوابی در آن ایجاد شده که قادر است روزانه بطور متوسط ۲۴ نفر مهمان در آن پذیرایی شوند.

در منطقه وسیعی در محله سی برنج **Branch - C ۸۶** دستگاه منازل مجردی دو اطاقه مجهز به کلیه وسائل ساخته شده که به اسم (پانسیون خیام) معروف می باشد. در این محوطه یک سالن غذاخوری نیز تعبیه شده که ساکنان می توانند از تسهیلات آن استفاده نمایند. علاوه بر پانسیون خیام ۳۲ دستگاه اطاق مجردی نیز در محل دیگری که بنام (پانسیون فردوسی) معروف است نیازمندیهای سکونتی کارمندان مجرد را تأمین می نمود. ضمناً ۸ دستگاه اطاق دو تخت خوابی در این محل مخصوص کارمندانی که برای انجام مأموریت موقت به مسجد سلیمان اعزام می شدند در نظر گرفته شده بود. از سالن غذاخوری این پانسیون روزانه بطور متوسط ۲۱ نفر استفاده می نمودند. فروشگاه کارمندان یکی دیگر از واحدهای سرویس تدارکات می باشد. اجناس این فروشگاه هر ماهه از انبار عمده خواروبار آبادان تأمین می گردید. تعداد ۹۰۰ قلم جنس در این محل به معرض فروش گزارده شد. در مجاورت فروشگاه نیز محلی برای تأمین احتیاجات مواد غذایی از قبیل گوشت، میوه و تره بار جهت مهمانخانه ها و پانسیون ها وجود دارد که بعد از انقلاب فعالیت نداشت. در گذشته در این محل کلیه احتیاجات روزانه بوسیله پیمانکار مربوطه تهیه و هر روز صبح قبل از توزیع، کلیه اجناس توسط مسئول اداره بهداشت کارکنان، بازدید و آنگاه توزیع می شد. فروشگاه جیره کارگران در شهر نقطه متمرکز شده و طبق برنامه مشخصی جیره ماهانه کارگران بنام **Ration** توزیع می گردید. اجناس مورد نیاز فروشگاه جیره کارگران توسط انبار عمده خواروبار اهواز تهیه و تأمین می شد و ترتیب توزیع آن به فروشگاههای تعاونی صنعت واگذار شده بود که با نظارت مستقیم سرپرست تدارکات منطقه انجام می گیرد. وضعیت فعلی واحد تدارکات ذیلاً درج می گردد:

فروشگاهها: صنعت نفت به منظور تأمین رفاه کارکنان خود و حفظ قدرت خرید آنها در تشکیلات خود، فروشگاههایی احداث نمود و در این فروشگاهها انواع اجناس مورد نیاز کارکنان و بستگان آنها بفروش می رسد و برخی از کالاها به نرخیه که مورد توافق وزارت کار و نمایندگان کارگران قرار گرفته بود و حتی نازلتر از نرخ تمام شده همان کالا در دسترس کارگران گذارده می شد. این فروشگاهها نقش مؤثری در تعدیل قیمتها، حفظ یا بالا بردن قدرت خرید کارکنان ایفا می کرد. فروشگاههای شرکت نفت مسجد سلیمان به دو دسته تقسیم می شوند.

الف - فروشگاه کارمندان (انبار خوراکی): این فروشگاه در چشمه علی و روبروی اداره برق مسجد سلیمان واقع گردیده است. در گذشته مخصوص کارمندان صنعت نفت بود ولی اکنون کلیه کارکنان از آن استفاده می نمایند. در نزدیکی اداره برق، سابقاً محل پرورش خوک برای کارکنان خارجی صنعت نفت قرار داشت.